

KANSALLIS- KIRJASTO

**Kansainvälisen kirjastokonferenssin kulissien takana
Irlannin Kansalliskirjasto Euro-kriisin pyörteissä
Kuppauksen verinen historia**

PL 15 (Unioninkatu 36)
00014 Helsingin yliopisto
Sähköposti:
kk-tiedotus@helsinki.fi
54. vuosikerta

Toimitus:

Päätoimittaja
Suvi Kingsley
(09) 191 22722
kk-lehti@helsinki.fi

Toimitusneuvosto:

Dorrit Gustafsson, pj.
Hanna Arpiainen
Suvi Kingsley
Katri Nissilä
Sinimarja Ojonen
Heidi Partanen
Heidi Seppänen

Taitto:

Pentti Järvinen

Digitointi ja kuvankäsittely:

Kari Timonen

Osoitteenmuutokset:

Kristiina.a.nieminen@helsinki.fi
(09) 191 22720

Kansalliskirjasto-lehti verkossa:

www.kansalliskirjasto.fi/yleistieto/kklehti.html
www.lehtiluukku.fi
Artikkelit luettavissa myös
Arto-tietokannasta (Elektra-sopi-
mus) <https://arto.linneanet.fi>

Sisällys 3/2012

- 1 **Helsingissä tehtiin kirjastohistoriaa**
- 2 **Konferens i Helsingfors gjorde bibliotekshistoria**
Sinikka Sipilä
- 3 **Ajankohtaista**
- 4 **Minun Kansalliskirjastoni: Professori René Gothóni**
- 6 **Maaialmalta: Irlannin Kansalliskirjasto Euro-kriisin pyörteissä**
- 10 **Minun IFLA:ni – kansalliskirjastolaiset kertovat**
- 16 **Mitali tuli Murtsille**
Suvi Kingsley
- 20 **Isoveli valvoo verkossa**
Päivikki Karhula
- 24 **Digiaikakaudella varmaa on vain epävarmuus**
- 27 **Maailman kansalliskirjastojen johto Helsingissä**
Tiina Lehmikoski-Pessa
- 28 **IFLA-tunnelmia: kuvagalleria**
- 32 **Yliopiston kirjaston uusi luku**
Suvi Kingsley
- 38 **"Kaisa, akka nuuskanaama, imeskelee sarvee"**
Kuppaus kansanparannuskeinona
Esko Rahikainen
- 44 **Kirjakatsaus: Kansalliskirjastolle oma historia – Rainer Knapaksen Tiedon Valtakunnassa**
Vesa Kautto
- 46 **Kirjastot – ajatelkaa toisin!**
Liisa Savolainen
- 49 **Kirjastossa tapahtuu**
- 50 **Näyttelyjä ja tapahtumia**

Arto Paasilinna –näyttelyssä Kansalliskirjastossa nähdään Paasilinnan kirjojen käännös-
taidetta. Kuvassa Jäniksen vuosi italiaksi: L'anno della lepre; introduzione di Fabrizio
Carbone ; traduzione dal finlandese di Ernesto Boella. Milano: Iperborea, 1994.

Kansikuva: Tulkit työssään kansainvälisen kirjastoseuran konferenssissa Helsingissä.
Jonas Tana.

Helsingissä tehtiin kirjastohistoriaa

KUVA: KEIJO LEHTINEN

Kansainvälisen kirjastojärjestöjen liiton IFLA:n 78. World Library and Information Congress jäi suomalaiseseen ja kansainväliseen kirjastohistoriaan onnistuneena tapahtumana. Se järjestettiin nyt toisen kerran Suomessa. Edellinen kerta oli jo vuonna 1965, jolloin se oli huomattavasti pienempi tilaisuus. Nyt Helsinkiin saapui 120 maasta lähes 4500 osanottajaa, joista yli tuhat oli suomalaisia.

Konferenssin ohjelma oli hyvin runsas, mutta puheenjohtajat pääsevät harvoin sitä seuraamaan. Parhaita hetkiä minulle olivat kollegoiden tapaamiset ja suomalaisten järjestäjien vastuulla olleet avajaiset ja kulttuuri-ilta Wanhassa Satamassa. Ilahduttavaa oli myös seurata tehtävälleen omistautuneiden vapaaehtoistyöntekijöiden työtä. Kaiken kaikkiaan konferenssin tunnelmasta saattoi päätellä, että IFLA:n, konferenssitoimiston ja kansallisen komitean ponnistelut tuottivat hyvän tuloksen.

Avajaisohjelma oli onnistunut kokonaisuus. Katariina Kantelisen vianankarjalainen tervetulolaulu, Helena Rannan vaikuttava puhe kulttuuriperinnön säilyttämisen puolesta ja Iiro Rantalan jazztuokio hauskein välirepliikein jättivät tuskin ketään kylmäksi. Myös kulttuuri-illassa Suomella oli tilaisuus esitellä omia erityispiirteitään. Konferenssiväki pääsi rentoutumaan hyvän ruoan, musiikin ja yhdessäolon merkeissä.

Kanadalaisen Ingrid Parentin, IFLA:n nykyisen puheenjohtajan, teema ”Libraries – A force for change” korostaa kirjastojen roolia muutosvoimana. Hän on tehnyt hyvää työtä nostaessaan esiin nykyisessä maailmanpoliittisessa ja taloudellisessa tilanteessa kirjastojen tehtävän kansalaisten tukena ja demokratian vahvistajina.

Omaa teemaani ”Strong Libraries = Strong Societies: democratizing access to knowledge through libraries” hiotaan vielä. Se jatkaa Ingrid Parentin kirjastojen vaikutuksia korostavaa linjaa. Tavoitteeni on nostaa esiin sitä, miten kirjastot mahdollistavat demokraattisen pääsyn tietoon ja siten vahvistavat yhteisöjä ja yhteiskuntaa. Suomi on tästä hyvä esimerkki tai Portugali, joka on panostanut paljon kirjastoihinsa vuoden 1987 jälkeen. □

Sinikka Sipilä

varapuheenjohtaja 2011–2013

IFLA

Konferens i Helsingfors gjorde bibliotekshistoria

IFLA World Library and Information Congress, 78th IFLA General Conference and Assembly i Helsingfors stannar i finländsk och internationell bibliotekshistoria som en lyckad konferens. IFLA-konferensen ordnades för andra gången i Finland. Första gången, 1965, var konferensen betydligt mindre. I år hade konferensen närmare 4 500 deltagare från 120 länder. Över tusen av deltagarna var från Finland.

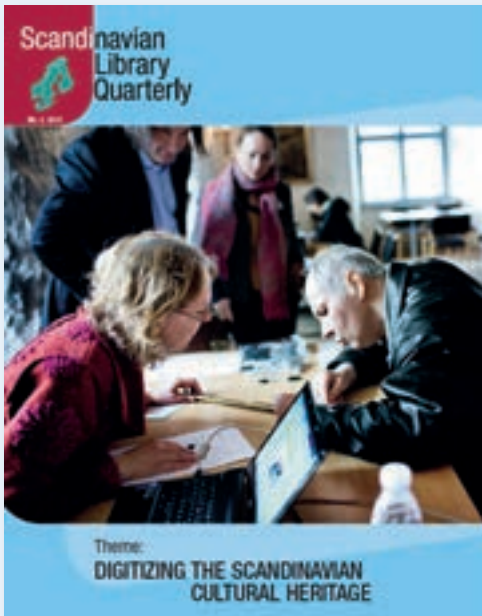
Programmet var digert, men som ordförande hinner man sällan följa med allt. De bästa stunderna var för mig mötena med kolleger, och öppningsceremonin och kultursoarén i Gamla Hamnen som arrangörerna i Finland ansvarade för. Det var också glädjande att se alla volontärer som brann för sina uppgifter. Allt som allt, IFLA:s konferensbyrå och den nationella kommittén hade gjort ett bra arbete.

Öppningsceremonin blev en lyckad helhet. Katariina Kantelinens östkarlska välkomstsång, Helena Rantas engagerande tal för bevarandet av kulturarvet och Iiro Rantals jazz och humoristiska mellansnack lämnade knappast någon oberörd. Också under kultursoarén hade Finland möjlighet att presentera ett unikt program. Konferensdeltagarna kunde koppla av med god mat, musik och gott sällskap.

IFLA:s nuvarande ordförandes, kanadensiska Ingrid Parents tema ”Libraries – A force for change” betonar bibliotekens roll som förändringskraft. Hon har gjort en värdefull insats och i det nuvarande världspolitiska och ekonomiska läget lyft fram bibliotekens uppgift att stödja medborgarna och stärka demokratin.

Mitt eget tema ”Strong Libraries = Strong Societies: democratizing access to knowledge through libraries” finslipas fortfarande. Det är en fortsättning på Ingrid Parents linje som betonar bibliotekens inflytande. Mitt mål är att lyfta fram hur biblioteken genom att erbjuda demokratisk tillgång till kunskap stärker lokalsamhället och hela samhället. Finland är ett exempel, och ett annat är Portugal, som har satsat mycket på sina bibliotek efter 1987. □

Sinikka Sipilä
vice ordförande 2011–2013
IFLA

Scandinavian Library Quarterlyssa nyt myös mukana tieteelliset kirjastot

Aikakauslehti Scandinavian Library Quarterly on tämän vuoden alusta myös pohjoismaisten tieteellisten kirjastojen ääni kansainvälisellä kirjastokentällä. Jo vuodesta 1968 ilmestynyt kirjastoalan julkaisu käsitteli vuoteen 2012 asti vain yleisiä kirjastoja. Suomesta on lehteä mukana julkaisemassa Kansalliskirjasto ja Opetus- ja kulttuuriministeriö. Paperilehteä tilataan noin 50 eri maahan. Sähköisenä sitä voi lukea osoitteessa <http://slq.nu/> □

Unessakävelyllä valvontayhteiskuntaan?

Sananvapaus ja sensuuri verkkoaikana –tutkimushankkeen tuloksia pohdittiin Päivälehdessä Museossa lokakuussa. Seminaarissa hankkeen vetäjä Kansalliskirjaston johtaja ja FAIFE-komitean puheenjohtaja Kai Ekholm ja tutkija Päivi Karhula Tampereen yliopistosta esittelivät internetkontrollin kymmenen trendiä. Asiantunteva paneeli ruoti raportin herättämiä kysymyksiä. Laajin kotimainen sananvapauden keskittynyt yhteishanke on Helsingin Sanomien Säätiön rahoittama. Loppuraportti on luettavissa Säätiön sivuilta

ja lisätietoa saa hankkeen omilta verkkosivuilta www.sananvapaus-jasensuuriverkekoaikana.com. □

Sibeliuksen kuoroteosten ensimmäinen nide julkaistu

Jean Sibeliuksen koottujen teosten sarjassa on ilmestynyt ensimmäinen kuoroteosten nide. Nide sisältää kriittisenä laitoksesta säveltäjän kaikki säestyttömät sekakuoro-, naiskuoro- ja lapsikuoroteokset. Niteen on toimittanut Kansalliskirjaston Sibeliuksen kootut teokset –projektin tutkija Sakari Yli-vuori. Teoksia julkaisevat Kansalliskirjasto, Sibelius-Seura ry ja kustannusyhtiö Breitkopf & Härtel (Wiesbaden). □

Kansalliskirjasto-lehti luettavissa myös verkossa osoitteessa www.lehtiluukku.fi

KUVIA: SUVI KINGSLEY

HAASTATTELUSSA

Professori René Gothóni

René Gothóni toimii uskontotieteen professorina Helsingin yliopistossa. Hän on kirjoittanut laajalti sekä buddhalaisuudesta että ortodoksimunkkien yhteisöstä ja pyhiinvaeltajista Athoksen pyhällä vuorella Kreikassa. Hänen tuotantoonsa kuuluu myös fiktiivisiä teoksia kuten *Tunteeton pyhiinvaeltaja* (2000) ja *Nainen tiennäyttäjänä* (2001).

Haastattelu Suvi Kingsley

Milloin käytit Kansalliskirjastoa ensimmäistä kertaa?

Se oli pro graduni kirjoittamisen aikaan vuonna 1972. Kirjoitin buddhalaisuuden aatehistorian taustasta. Muistan kuinka kirjastossa oli tuskin mitään siihen liittyvää aineistoa ja sitä joudut-

tiin tilaamaan Ruotsista, Tanskasta ja Englannista. Esimerkiksi buddhalaisuuden pyhää kaanonin Tripitakaa ei ollut missään suomalaisessa kirjastossa.

Tuohon aikaan pohjoissalissa istui muitakin graduntekijöitä, historian tutkimuksesta kirjallisuustieteeseen. Vietimme aikaa kirjaston vanhas-

Kirjaston vanha kahvila, joka aikaisemmin oli vahtimestarin kotina ja sitä ennen kirjaston pannuhuoneena. Vuodesta 2000 se on toiminut näyttelytilana.

sa kahvilassa ja verkostuimme. Syntyi monia poikkeusteollisia suhteita, jotka ovat säilyneet läpi elämän.

Mikä kokoelma tai aineisto on ollut sinulle tärkein?

Sanakirjat ja tietosanakirjat ovat olleet todella tärkeitä työni kannalta. Jouduin tutkijana käyttämään monenkielisiä aineistoja ja eihän minulla olisi ollut varaa ostaa sanskritin, englannin, kreikan ja paalin kielten sanakirjoja.

Rotundan avokokoelma oli kuin löytöretki. Kirjoitin aamut ja lounaan jälkeen alkoi Odysseuksen seikkailu. Poimin kirjoja hyllystä, lukaisin takakannen ja jos se kiinnosti, luin lisää. Käteeni osui todellisia aarteita, joita en olisi löytänyt, jos olisin selaillut vain kortistoja.

Mikä on lempipaikkasi kirjastossa?

Pohjoissali. Jos haluaa keskittyä johonkin ja olla yksin, on salin yläkerrassa hyviä pikku nurkkauksia.

Kirjassasi *Nainen tiennäyttäjänä* päähenkilö näkee vision kiehtovasta naisesta Rotundassa. Tämän johdosta hän kokee suuren elämämuutoksen. Onko kirjasto sinusta paikka, jossa tapahtuu mullistavia kokemuksia?

Kyllä. Hjalmar Sundén (ruotsalainen uskontopsykologi 1908–1993) on puhunut uskonnollisesta koke-

muksesta. Kirja imaisee lukijan omaan maailmaansa, mukaansa pois arjesta. Se avaa myös ajatusten maailman; voihan siirtyä vaikka buddhalaisuuteen, jos vaikuttaa syvästi lukemastaan.

Onko kirjasto sinulle ideoiden ja inspiraation lähde vai paikka missä hiljentyä?

Sekä että. Se on kuin temppeli. Siellä on kuiskaava atmosfääri, ihmiset madaltavat ääntään kuin kirkossa. Kolmas kerros molemmissa päädyissä on hyvä paikka hiljentyä.

Kirjaston vanhassa kahvilassa oli kapakkamaista tunnelmaa, tupakansavua ja avaruutta, sisään kävellessään näki heti kuka siellä istui. Nykyinen on mielestäni hyvin klininen, mikä on harmi.

Vanha ja uusi istuvat nyt rinnakkain samassa korttelissa, kun Kansalliskirjaston naapuriin on noussut Kaisa-talo, Helsingin yliopiston kirjasto.

Kansalliskirjaston pysyvä anti on sen aarteet. Siellä on vanhempaa kirjallisuutta (mutta jonka tieto ei ole vanhentunut!), jota ei löydä muualta. Esimerkiksi, Slavican venäläiset kokoelmat ovat maailmanlaajuisesti arvokkaita. Kirjasto on historian tutkijalle, ja uskontotieteilijälle, todella tärkeä. Näyttely- ja tapahtumatarjonta on myös valtavan hyvää. Toivoisin silti lisää lukijoita saleihin! □

Irlannin Kansalliskirjasto Euro-kriisin pyörteissä

Irlanti oli yksi ensimmäisistä Euro-maista, jonka talous vajosi ylivelkaantumisen myötä vuonna 2010. Irlannin Kansalliskirjaston johtaja Fiona Ross kertoo miten kirjasto on selvinnyt kriisistä ja miksi yksin raha ei välttämättä ratkaisisi kirjaston tilannetta.

Haastattelu: Suvi Kingsley

Euroalueen taluskriisi on koetellut Irlantia rajusti viimeisen parin vuoden aikana. Millainen tilanne on Kansalliskirjaston näkökulmasta?

Kansalliskirjastomme on 130 vuotta vanha ja kokonsa puolesta verrattavissa Walesin ja Skotlannin kirjastoihin. Aineistoa meillä on noin 13 miljoonaa, käsittäen kaikki perinteiset kokoelma-alueet, kuten monografiat, käsikirjoitukset ja valokuvat. Sijaitsemme aivan Dublinin keskustassa, paljon suuremman Trinity Collegen kirjaston kupeessa. Tämä on vanhanaikainen kirjasto ja haasteemme onkin tuoda se 1800-luvulta tähän päivään yhdellä valtavalla loikkauksella, uutta teknologiaa hyödyntäen.

Tästä pääsemmekin huhtaan taloudelliseen tilanteeseemme. Budjettiamme

on leikattu ja henkilökuntaamme karsittu niin paljon, että ne ovat molemmat 40 % huonommassa jamassa kuin neljä vuotta sitten. Kriisistä huolimatta taloudelliset ongelmamme ovat kroonisia, sillä tilanteemme on aina ollut hankala.

Fiona Ross. Painettu Irlannin Kansalliskirjaston luvalla.

Mutta eikö Irlanti ole maailmankuulu siitä, että kulttuuria ja eri taiteenaloja arvostetaan erityisesti?

Jos luovia aloja ja kulttuuriturismia – ja maailmanmainnettamme tällä saralla – arvostetaan, niin ei se silti näy hallituksen linjauksissa ja rahoituspäätöksissä. Eikä tämä ole Kansainvälisen valuuttarahaston IMF:n tai Euroopan keskuspankin syytä vaan irlantilaisten päättäjien itsensä. Näin on ollut jo vuosia, ei vain nykyisen hallituksen aikana. Esimerkiksi Ranska on

Irlannin Kansalliskirjaston päälukusali. Painettu Irlannin Kansalliskirjaston luvalla.

valveutuneempi kulttuuripoliittikkansa suhteen.

Sillä, että kulttuuria ei tueta Irlannissa riittävästi, on juurensa kolonialistisessa historiassamme. Me kannamme yhä sen perintöä, olemmehan vielä nuori valtio. Perinteisesti taiteista ja kulttuurista nauttivat vain valtaapitävät ja varakkaat. Siksi myös Kansalliskirjasto nähtiin elitistisenä – suurin osa tavallisista 1800- ja 1900-lukujen irlantilaisista ei olisi osannut edes uneksia astuvansa jonakin päivänä tällaiseen paikkaan.

Kirjasto koetaan yhä etäisenä, todellisuudesta irrallisena laitoksena, ja olenkin tehnyt todella kovasti töitä, että kirjasto nähtäisiin kaikille avoimena. Viime aikoina kävijämäärämme onkin ollut hurjassa nousussa. Toisaalta asiaan vaikuttaa varmasti myös työttömyys.

Se onkin karu syy kävijämäärän nousuun!

Niin on. Se on myös merkki siitä, että meitä on alettu ymmärtää ja kunnioittaa. Kovan työn tuloksena näymme esimerkiksi mediassa enemmän kuin koskaan. Taiteiden yönä seisoin pääovellamme toivottamassa kävijöitä tervetulleik-

si ja ovesta tulikin sisään noin 5000 vierailijaa.

Yleensä meillä käy 40 asiakasta päivässä!

Päätäjätasolla kulttuurinarvostus ei heijastu budjetointiin millään tavalla. Viimeisin on se, että kulttuurilaitosten olisi tarkoitus auttaa Irlannin tahriintuneen maineen korjaamisessa ennen ensi vuoden EU-presidenttiyttä. Mutta kuinka? Kulttuurisektorimme on väsynyt näihin suuriin odotuksiin.

Miten jatkuvista taloudellisista paineista voi selvitä?

Itse rahapulaan me olemmekin jo sopeutuneet. Todellinen ongelma on henkilöstövaje. Kaikkia julkisen sektorin laitoksia koskee tällä hetkellä rekrytointikielto. Olen joutunut irtisanomaan monia työntekijöitämme ja joudun todennäköisesti irtisanomaan lisää, vaikka meillä on kolmasosa siitä henkilökunnasta mitä on esimerkiksi Walesin Kansalliskirjastolla. Vaikka joku antaisi minulle huomenna miljoona euroa, en voisi siltikään käyttää sitä henkilöstövajeen ratkaisemiseen.

Me kamppailemme päivittäin peruspalvelujen ylläpitämiseksi. Lisäksi meillä on työntekijöitä, joilla on ensyklopediset tiedot kokoelmistaan – jos he lähtevät, heidän mukanaan lähtee myös heidän tietonsa ja taitonsa. Se on brutaalia, mutta sama pätee kouluihin, sairaaloihin... Näin ei rakenneta kestäväää tulevaisuutta.

Milloin uskot tilanteen parantuvan?

Ei ennen vuotta 2015. Ymmärrän toki johtajana, että meidän täytyy tehdä supistuksia, mutta käytännön toteutuksessa ei ole minkäänlaista suunnitelmallisuutta, räätälöintiä. Tätä toteutetaan ”viimeisenä sisään, ensimmäisenä ulos” -periaatteella.

Isossa-Britanniassa on ollut kampanjoita kirjastojen puolesta. Onko Irlannissa ollut samanlaista ”liikettä”?

Irlantilaisilla ei ole tapana valittaa. Emme ole kuin kreikkalaiset tai espanjalaiset, emme protestoisi tai valloita katuja. Jopa kulttuuriministeri on hyväksynyt sen, että hänen budjettiaan leikataan kovimmalla kädellä. Kansalliskirjasto ei kosketa ketään läheltä paikallisten palvelujen tapaan eikä se ei ole vaalipiiriasia. Ja eihän ole kysymystäkään siitä mistä säästetään, jos täytyy valita Kansalliskirjaston tai lastensairaalan väliltä. Sitä paitsi yleisiä kirjastoja tuetaan melko hyvin, ne saavat 27 euroa asukasta kohden, kun Kansalliskirjasto saa kaksi. Mutta onkin kyse aivan erilaisista organisaatioista, joilla on tyystin erilaiset roolit.

Miten olette priorisoineet palveluitanne?

Panostamme digitaaliseen kirjastoomme. Verkko on ajanut fyysisen kirjaston edelle. Lukusaleissa oli ennen henkilökunnan armeija palvelemaan kourallisia kävijöitä. Minä siirsin heistä puolet takahuoneisiin, siivoamaan ja järjestämään aineistojamme. Tämä on ollut iso muutos, jonka

William Butler Yeats (1865-1939) oli yksi 1900-luvun merkittävimmistä runoilijoista. Irlannin Kansalliskirjastolla on maailman suurin Yeatsin käsikirjoitusten kokoelma kuin myös paljon muuta kiehtovaa aineistoa runoilijan perheen lahjoittamana. Painettu Irlannin Kansalliskirjaston luvalla.

vakioasiakkaamme ovat nyt kutakuinkin hyväksyneet. Verkossa tapahtuu fantastista edistystä, luettelointia, verkkojulkaisuja, massadigitalisointia. Ja siellä saavutamme yli miljoona käyttäjää.

Onko kriisi poikunut innovatiivisia, ja rahasta riippumattomia, projekteja tai toimintatapoja?

Käytämme sosiaalista mediaa paljon. Laitamme Flickr:iin valokuva-arkistomme kuvia ja pyydämme ihmisiä ottamaan meihin yhteyttä, jos he tietävät ketä kuvissa on. Meillä on 65 eri blogia. Blogeissaan opiskelijat, henkilökunta ja tutkijat voivat jakaa kiehtovia asioita kokoelmistamme, kuten uusia löytöjä. Olemme Facebookissa ja vahvasti mukana Twitterissä. On myös sähköisiä uutiskirjeitä ja verkkonäyttelyjä. Itse asiassa kaikissa projekteissamme on nykyään jokin verkkoelementti.

Esimerkiksi viime vuoden ystävänpäivänä laitoimme nettiin 1800-luvun irlantilaisen kartan,

jossa paikannimet pieniä saaria myöten oli nimetty uudelleen romantiikalla höystettyinä, tyyliin ”Kiintymyksen Järvi” ja ”Kissojen ja Koirien Satama”. Siitä tuli heti valtava hitti. Olemme voittaneet palkintoja tällä saralla, vaikka tähän asti kirjastoa ei pidetty teknologisesti innovatiivisena.

Mitä kirjastojen tulisi tehdä, jotta ne selviäisivät maailmantalouden myrskystä?

Tehkää yhteistyötä, jakakaa tietoa ja kommunikoidkaa entistä enemmän toisten kirjastojen ja kulttuurilaitosten kanssa. Kun aloitin työssäni, en ymmärtänyt miksi emme jakaneet aineistotietoja Trinity Collegen kirjaston kanssa. Nyt jaamme. Tai kun minulla oli tapaaminen kulttuuriministerin kanssa, pyysin neuvoa British Librarysta ja he lähettivät minulle 15 kohdan asialistan avuksi palaveriin. Nykyään voin soittaa kenelle tahansa kollegoistani maailmalla ja tiedän, että he yrittävät auttaa parhaansa mukaan. Mutta näin ei ole ollut aina, tällainen yhteistyö ja tiedonjako on uutta ja erilaista.

Tulemme painimaan taloudellisten ongelmien kanssa vielä pitkään, joten uusien kumppanuuksien rakentaminen ja rajoja ylittävä

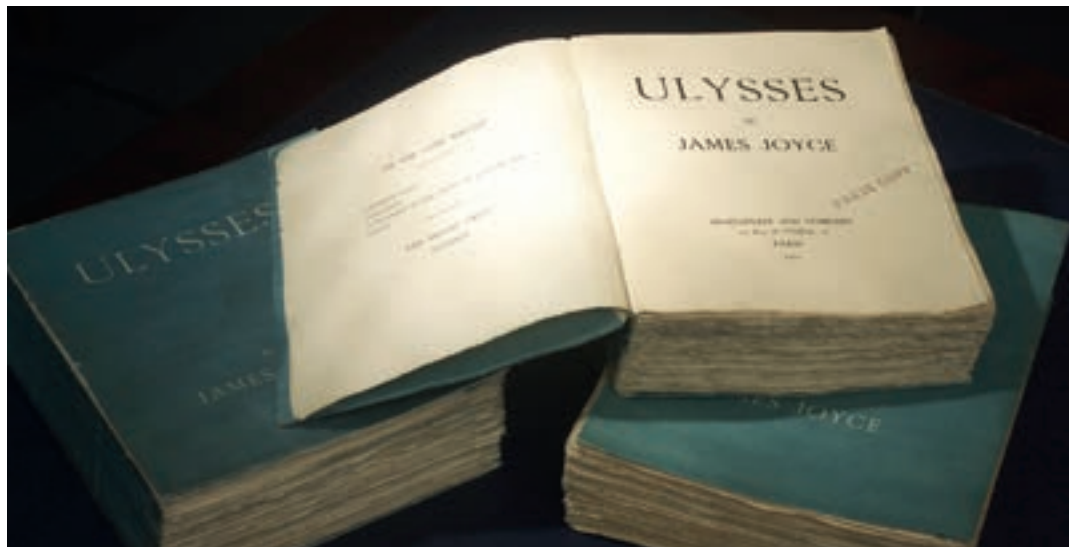
Vaikka joku antaisi minulle huomenna miljoona euroa, en voisi siltikään käyttää sitä henkilöuntavajeen ratkaisemiseen.

yhteistyö tulee vieläkin tärkeämmäksi. Pelisäännöt ovat muuttuneet eikä meidän pitäisikään toivoa paluuta menneeseen.

Kerro vielä mikä kirjaston kokoelmista on sinulle rakkain.

En ole löytänyt sitä vielä! Voisin toki ylistää mahtavaa William Butler Yeatsin kokoelmaamme. Mutta meillä on monia kätköjä ja paljon koskematonta ja tutkimatonta aineistoa, joka voisi sykähdyttää vielä enemmän. Viime viikolla Martin Schulz, Euroopan parlamentin presidentti, oli käymässä täällä ja hänelle esiteltiin hänen saksalaista kotiseutuaan koskevia kauniita, pieniä matkapäiväkirjoja. Emme olisi koskaan löytäneet niitä, jos emme olisi vartta vasten etsineet kokoelmistamme jotakin häneen liittyvää. Jokin aika sitten löysimme irlantilaisen muotokuvamaalari William Orpenin isälleen lähettämänsä kirjeet, jotka hän oli kirjoittanut taistellessaan eturintamalla ensimmäisessä maailmansodassa. Ne löytyivät, kun muutimme lutteloimatonta aineistoa pois remontin alta. Jos vain kävisimme kaiken läpi, niin löytäisimme varmasti vielä vaikka mitä aarteita. □

Ulysses, James Joyce, Pariisi 1922. Tänä vuonna Irlannin Kansalliskirjasto julkaisi uuden version verkkoluettelostaan, jonka avulla James Joycen käsikirjoituksia voi tarkastella yksityiskohtaisemmin kuin koskaan ennen. Painettu Irlannin Kansalliskirjaston luvalla.

IFLA:n innokkaat vapaaehtoiset.

Minun IFLA:ni

Elokuussa maailman kirjastoalan ammattilaiset kokoontuivat Helsinkiin vuosittaiseen kansainvälisen kirjastojärjestöjen liiton, IFLA:n, konferenssiin. Mutta millaista siellä oikein oli? Tässä kansalliskirjastolaiset kertovat omista IFLA-kokemuksistaan.

Uusia tuttavuuksia ja apua arjen työhön

Heidi Partanen, tiedottaja

Kirjastoverkkopalvelut

Vapaaehtoisia värvättiin Kansalliskirjaston kirjastoverkkopalveluissa jo noin kaksi vuotta ennen elokuista IFLA-konferenssia.

Itse työhön päästiin elokuussa koulutuksen kautta. Messukeskuksessa vilisi sinipaitaisia kesälomaltaan levänneinä palanneita vapaaehtoisia. Yhtenäisten työpaitojen alla oli monenkirjava kirjastoammattilaisten joukko: emme suinkaan kaikki ole varsinaisia bibliofileja. Itsekin työskentelen tiedottajana ja tein vapaaehtoistöitä yhdessä niin kirjastonjohtajan sihteerin kuin tietojärjestelmäasiantuntijankin kanssa.

Antoisaa oli monenlaisten ihmisten tapaaaminen ja monenlaisista kirjastoammateista kuuleminen. Työni itsessään oli helppoa: avustin, otin vastaan, päivystin ja opastin. Kivaa oli myös kiitosten saaminen. Kuulemma vuosien saatossa missään IFLA:ssa ei ole ollut yhtä hyviä vapaaehtoistyöntekijöitä kuin Suomessa.

Ennestään vieraisiin kirjastolaisiin tutustuminen hyödytti minua myös ammatillisesti: tenttasin heiltä heidän mielestään parhaita viestintäkanavia, joilla Kansalliskirjasto varmasti tavoittaisi kirjastoasiakkansa. Olenkin jo laajentanut viestinnän jakelulistoja saamieni tietojen perusteella, eli vapaaehtoistyö voi kantaa monella tavalla hedelmää.

Itse konferenssissa oli hyvä tunnelma. Kuulin usean vapaaehtoisen jatkaneen pestiään spontaanisti myös sen ulkopuolella, Helsingin kaduilla ja kulkuvälineissä. Näin tein itsekin, kun opastin osallistujia raitiovaunussa jo ennen kuin varsinainen työni oli vielä alkanutkaan.

Harmillista oli, että kun kaikki moninaiset työtehtävät oli oppinut, konferenssi jo loppuikin. Samaa harmitteli myös konferenssitoimis-

ton edustaja, joka tosin toivotti kaikki vapaaehtoiset tervetulleeksi töihin myös ensi vuoden IFLA:an Singaporeen. Kenties joku meistä vielä innostuukin lähtemään.

Kun kukko ja käärme kohtasivat

Martin Engberg, Musiikkikirjasto

On lauantaiamu ja katselen Kupolialin katon lintuja, valppauden kukkoa ja viisauden pöllöä. Mitä muistan aasialaisista eläinsymboleista? Hiipivä tiikeri, piilotettu lohikäärme. Käärmeen vuosi on parempi kuin sian vuosi, vai oliko se päinvastoin?

Odotan korealaisten IFLA-vieraiden ryhmää Kansalliskirjaston tutustumiskäynnille.

Kupolialin kattomaalauksissa on hyveiden vertauskuvina lintuja: valppauden kukko, viisauden pöllö, voiman kotka ja laulun joutsen.

KUVA: KANSALLISKIRJASTO

IFLA-vieraat opastetulla kierroksella Kansalliskirjastossa.

Olen heidän vapaaehtoinen oppaansa kirjaston historiaan, arkkitehtuuriin ja kokoelmiin.

Vieraat ovat innostuneita ja tuntuvat pitävän Kupolialin tunnelmasta. Selvitän ensin kuinka moni puhuu englantia. Moni hymyilee, mutta harva vastaa. Lopulta löytyy tulkki.

Kerron tärkeimmät vaiheet: Turku 1640, vapaakappalelaki 1707 ja Helsinki 1828. Liitän mukaan yleistietoa Suomesta, koska sitä he tuskin tuntevat. Pidän mielessäni, että edessäni on minua kokeneempia kirjastoalan ammattilaisia. Kaikki etenee hyvin, kunnes vanhempi harmaatukkainen herra astuu esiin. Hän rupeaa intensiivisesti luennoimaan koreaksi. Kaikki kuuntelevat häntä kohteliaasti, minä myös. Mitä hän sanoi? Korjasiko hän kenties tähänastiset virheet? Minulle hymyillään, opas on hyvä ja jatkaa. Hämmennyn, mutta pääasia, että vieraat viihtyvät.

Lopuksi tulee kysymyksiä. Kuinka monta nidettä kirjastossa on? Mitä Rotundan kirja-

hyllyjen päädystä olevat numerot tarkoittavat? Kuinka monta konservojaa kirjastolla on?

Monet haluavat ottaa kuvia. Pitkä opas tuntuu olevan hauska asia. Koetan hymyillä kaikille. Lopuksi tulkki tulee kysymään: ”Mitä ne eläinsymbolit menivätkään?”

Antropologiasta apua

Arja Tuuliniemi
palvelupäällikkö, Kansalliskirjasto/FinELib

Ensimmäinen IFLA-konferenssini oli poikkeuksellinen, koska olin yksi paristasadasta suomalaisesta vapaaehtoistyöntekijästä ja sain kokea ison kansainvälisen konferenssin kulissien takaa. Yhteishenki oli mahtava ja vinkkejä jaettiin Facebookiin perustetun ryhmän kautta.

Kiinnostavin kuulemistani puheenvuoroista oli Yalen yliopiston kirjaston johtajan Su-

san Gibbonsin ”Techniques to Understand the Changing Needs of Library Users”. Gibbons kertoi miten Rochesterin yliopiston kirjasto Yhdysvalloissa paljasti antropologian ja etnografian menetelmin sellaisia asiakkaiden tarpeita, jotka eivät ehkä muuten olisi tulleet esiin. Tietoa kerättiin suhteellisen pienellä panostuksella ja saadun datan perusteella palveluja, koelmia ja tiloja muutettiin paremmin vastaamaan käyttäjien tarpeita.

Yhdessä Gibbonsin esimerkeistä opiskelijoille annettiin kertakäyttökamerat ja luettelokohteista, joita heidän toivottiin kuvaavan. Listaan kuului tavaroita, joita he kuljettavat mukanaan ja heidän huoneensa opiskelija-asuntoloissa niin, että kuvassa näkyi tietokone. Kuvien, haastattelujen ja piirrostehtävien avulla paljastui, että opiskelijat omistivat kannettavia tietokoneita, mutta eivät jostain syystä kuljettaneet niitä mukanaan kampuksella. Kirjaston johtopäätös oli, että kannettavien käyttöä on helpotettava, esimerkiksi lukittavien lokerikkojen avulla, joihin ne voi myös jättää lataukseen. Näin kirjasto voisi vähentää panostustaan kiinteisiin tietokoneisiin.

Lopuksi Gibbons korosti, että kerättyä dataa on myös käytettävä uudistuksiin tai muuten kaikkien aikaa on tuhlattu. Viisaasti sanottu.

Huipennus vuoden työlle

Tuula Haapamäki
tuotantopäällikkö, tutkimuskirjasto

IFLA-konferenssi siihen liittyvine satelliittikouksineen on huipennus vuoden työlle, jota on tehty useissa työryhmissä eri puolilla maailmaa työskentelevien kollegojen kanssa.

Tänä vuonna oli ilo saada kollegat, ja ystävät, omille kotikulmille ja voida olla ylpeä hyvin valmistellusta ja organisoidusta tapahtu-

masta. Surullista oli, että joitakin aktiivisesti kulttuuriperinnön tallentamisen ja kuvailun eteen työtä tehneitä, esimerkiksi Afrikan maista, joutui jäämään pois kotimaansa kriisin takia.

Viikko on työntäyteinen: päivitetään jaostojen strategioita ja toimenpideohjelmia, raportoidaan ja kommentoidaan eri työryhmi- en työn tuloksia, ja työskennellään lukuisissa asiantuntijaryhmissä.

Oma IFLA-työni kohdistuu pääasiassa kirjastoaineistojen kuvailun kehittämiseen. Tällä hetkellä ryhmäni pyrkii siihen, että IFLA-julkaisut voisivat olla avoimesti käytettäviä verkkojulkaisuja. Näin voisimme tehdä kirjastoaineistojen kuvailun periaatteita, uusimpia standardeja ja suosituksia tunnetuksi koko maailman kirjastoissa ja tukea kansallisia bibliografisia keskuksia niiden työssä.

Oma ”divisioonani”, Division of Library Services, oli järjestänyt avoimia sessioita, joissa muun muassa keskusteltiin uuden bibliografisen tiedonmallinnuksen etenemisestä ja tarkasteltiin semanttista webiä monelta näkökulmalta.

Iiro Rantala tunnelmoi IFLA-avajaisissa.

KUVA: JONAS TANA

Avajaiset ja päättäjäiset ovat tietynlainen isäntämaan näytös ja Helsingissä onnistuttiin tässäkin suhteessa. Avajaisten pääpuhujana Helena Ranta sai monen silmät kostumaan ja taitavasti tunnelman ilostutti hänen jälkeensä muusikko Iiro Rantala.

Päättäjäistilaisuuden kohokohta oli meidän oman ”gurumme” Murtsin eli Eeva Murtoomaan vuosien uurastuksen palkitseminen IFLA-mitalilla.

Yllätyksiä ja ärsytyksiä betonibunkkerissa

Pekka Heikkinen, lakimies

Oman sävynsä tämänvuotiselle konferenssille antoi luonnollisesti se, että kokouspaikaksi oli valittu Helsinki. Kokousta ja sen järjestelyjä katseli pakostakin isäntämaan edustajan silmin.

Kokeneena IFLA-kävijänä voin vakuuttaa, että Suomi ja Helsinki selvisivät haasteestaan mainiosti.

Sessioista jäivät parhaiten mieleen Siva Vaidhyanathanin puheenvuorot, jotka käsittelivät in-

Väentungosta Kirjastobulevardilla Messukeskuksessa.

ternetin olemusta sekä Googlen nykyään jo pelottavan vahvaksikin muodostunutta asemaa. Siva on loistava esiintyjä. Ei siis suuremmin haittaa, vaikka jälkikäteen ajatellen kovin montaa ns. kovaa faktaa ei esityksiin sisällynyt.

Ärsytyskynnys oli sen sijaan vähällä ylittyä kuunnellessani ruotsalaista piraattipuolueen edustajaa, Anna Trobergia, IFLA:n puheenjohtaja Ingrid Parentin aamupäiväsessiossa. Kirjastojen on jatkossakin syytä varoa turvautumasta samanlaiseen yksinkertaistavaan ja pinnalliseen retoriikkaan.

Pääosa arkisesta työstä tehdään kuitenkin työryhmissä. Olen Suomen edustaja IFLA:n juridisessa työryhmässä Copyright and Other Legal Matters. Keskustelu CLM-ryhmässä on silti harvoin tiukan juridista, yleensä ennemminkin kirjastojen lobbaustoimintaan suuntautunutta. Kuten jo parin vuoden ajan, tämänkin vuoden tapaamisten keskeisenä aiheena oli kirjastoja ja arkistoja koskevien tekijänoikeuden rajoitussäännösten käsittely *WIPO:ssa. WIPO on YK:n alainen, muun muassa tekijänoikeutta koskevia kansainvälisiä sopimuksia hallinnoiva järjestö.

Eniten yllätyin ehkä siitä, miten siistit ja toimivat tilat Pasilan vanha messukeskus kykeni konferenssille tarjoamaan. Ennakolta olin varoittanut ulkomaalaisia vieraita siitä, että jouddumme kokoustamaan harmaiden betonikolossien ympäröimänä. Näin huonosti ei käynyt.

Ja kaiken kruunasi koko viikon paistanut aurinko!

*World Intellectual Property Organisation

IFLA integroi

Mika Hakkarainen, johtava tietoasiantuntija

Olen uusi alalla. Siirryin asiakkaasta, kirjastopalveluiden käyttäjästä niiden tuottajaksi ja

ylläpitäjäksi, erikoiskokoelmien materiaalin ja harvinaiskirjojen tutkijasta niiden kuraattoriksi. Kohta olen ollut tehtävässä yli puoli vuotta.

Harvoin, uskaltaisin sanoa, integroitumisen uuteen työpaikkaan ja työtehtäviin käyn näin hyvin. IFLA tarjosi sisäanjon kirjastoalan kansainväliseen puoleen; niin oman alan harvinaiskirjojen (Rare Books and Manuscript Section) kuin ylipäänsä kirjastoalan virtauksiin ja kysymyksenasetteluihin.

Ajankohtaiset kysymykset kirjastojen rooleista nopeasti muuttuvassa ympäristössä tulivat esiin, samoin kuin pohdinta ja ratkaisut kuinka vastata näihin uudentyypisiin vaatimuksiin.

Kuulin, miten esimerkiksi Euroopan suurissa kirjastoissa on ratkaistu vaatimukset kokoelmien näkyvyyden parantamisesta ja kansalaisten mielenkiinnon herättämiseksi niihin. Sain katsauksen siihen, kuinka kirjaston kokoelmat tuodaan tutkijoiden ja niistä kiinnostuneen yleisön saataville modernin median välityksellä.

Materiaalin digitoinnin rinnalla on käynnissä vanhan kirjallisuuden kuvailun revoluutio. Uuden luettelointistandardin, Resource Description and Accessin, myötä pystytään vastaamaan kasvavaan kysyntään syvemmästä

KUVA: PIRJO SALLMEN

Iffalaisilla on hauskaa Helsingin ratikassa.

metatietovarannosta. Sehän lähentää kuvailua ja kirjahistoriallista tutkimusta ja edesauttaa integroitumista semanttiseen webbiin.

IFLA tarjosi enemmän kuin paljon informaatiota kirjastoalan vasta-alkajalle ja suolana tilaisuuden tutustua alan ihmisiin. Avustamalla mentoriani, kirjastonhoitaja Sirkka Havua, harvinaiskirjasession järjestämisessä sain tutustua eri maiden kirjastojen henkilökuntaan ja itse työryhmän johtokuntaan. Arvokkaita kontakteja, arvokkaita kokemuksia. □

KUVA: JUUKA PENNANEN

Aina valmiina!

Mitali tuli

Murtsille

Eeva ”Murtsi” Murtomaa, vuoden 2012 IFLA-mitalin voittaja, kertoo miksi standardointi inspiroi ja miksi kirjastoammattilaisten ei tarvitse pelätä Googlea.

Haastattelu: Suvi Kingsley

Kun postiluukusta tippahti kirje, jossa luki ”confidential”, joutui Eeva Murtomaa nipistämään itseään. Kenellekään ei saanut kertoa uutisesta, että seuraavan IFLA-mitalin, kansainvälisen kirjasto-voiton arvostetuimman tunnustuksen, saisi hän.

”Se oli täysi yllätys”, Murtomaa muistelee. ”Yksi kollegani oli aiemmin kysellyt, että mitä olen IFLA:ssa tehnyt kaikki nämä vuodet, mutta en arvannut miksi. Se olikin ehdokkaaksi nimeämistä varten.”

Mitalitilaisuus liikutti. ”Minut valtasi kiittolaisuus ja ilo. Yleensä sen saavat suuren suuren johtajat. Nyt huomioitiin perus standardointityö”, hän kertoo.

Nuorta Eeva Murtomaa standardointi ei aluksi innostanut lainkaan. ”Olin aina nauttanut asiakaspalvelutyöstä, mutta sitten sain sijaisuuden luettelointitehtävissä ja se veikin mukanaan. Sen myötä aukesi myös tieni IFLA:an.”

Intohimona IFLA

Takana on nyt 23 vuotta IFLA-työtä ja innostus ei ole haihtunut mihinkään. ”Näen

Tiedonhallinnan velho, Eeva ”Murtsi” Murtomaa.

Yleensä mitalin saavat suurten suuret johtajat. Nyt huomioitiin perus standardointityö.

työni niin, että ihmiset haavevat sisältöjä ja me mahdollistamme siihen pääsyn”, Murtomaa kiteyttää.

Into syntyy siitä, että saa visioida ja sitten toteuttaa.

”Työryhmissä tulevaisuus halutaan nähdä toteutuneena. Toiminta on ratkaisukeskeistä.”

Viimeisin standardoinnin haaste on ollut globaali käyttäjäympäristö, jossa käyttäjä voi olla missä vain ja digitoitu tieto missä tahansa muodossa.

”Standardityössä täytyy ottaa huomioon eri kielet ja kirjoitusjärjestelmät sekä ne tavat, jotka käyttäjä tuntee.”

Kirjasto ilman rajoja

”Meidän verkkotietokantamme keskustelivat muiden tietojen kanssa ja niitä käytetään Amerikasta Kiinaan. Kirjasto ilman rajoja alkaa olla totta.”

Tämä kaikki ei synny ilman kovaa työtä ja pelkästään konferenssiaikaan. ”Koko vuosi puuretaan. Me jauhamme ja jauhamme niin kauan, jotta standardi saataisiin sellaiseksi, että se istuu idässä ja lännessä. Ei sitä jaksaisi, jos palavaa intoa ei olisi.”

Mitalitilaisuus liikutti. "Minut valtasi kiittollisuus ja ilo."

Kirjastontäti tuntee kirjat

Murtomaa tietää hyvin kuinka paljon kirjastonhoitajan ammatti on muuttunut. Nykyään kirjastoalan ammattilaisen täytyy olla monitaitoinen tiedonhallinnan velho. Asiakkaat saattavat olla tiedon suurkuluttajia, mutta eivät välttämättä hallitse tietoa entistä paremmin.

”Asiakas tarvitsee tukea. Kirjasto järjestää tiedon relevantiksi asiakkaalle valtavasta tietomeresstä. Se takaa laadun, toisin kuin Google.” Laadusta on tullut kirjastojen kilpailuvaltti tietomarkkinoilla.

”Mutta sitä kuulee vieläkin, että ai olet kirjastonhoitaja, varmaan kivaa saada lukea lapsille lastenosastolla. Tai oletetaan, että kirjastonhoitajahan tuntee sitten kaikki kirjaston kirjat.” Murtomaa hymähtää huvittuneena.

Moskovan tankit

Iflojen kavalkadista Murtomaa nostaa esiin Moskovan vuodelta 1991. Neuvostoliiton valankaappausyritys, jota seurasi Neuvostoliiton hajoaminen ja Baltian maiden itsenäistyminen, sai IFLA:n sekaisin joksikin aikaa.

”Muistan tankit kaduilla. Kuljin Pirkko Wegeliuksen kanssa Venäjän parlamenttitalon

lähistöllä ja kysyimme tietä panssarivaunussa istuvalta nuorelta pojalta ja saimme avun. Pirkko lahjoi meidät myös ravintolaan, jossa katselimme ihmisiä selvästi juhlimassa voittoa. Mieleeni jäivät valkoiset ruusut ja samppanja.”

Helsingistä mieleen jäivät ilmapiiri, avajaiset ja vapaaehtoiset. Erityisesti hän mainitsee Helena Rannan puheen kulttuuriperinnöstä, ”Defending cultural heritage – defending humanity”.

”On ollut etuoikeus, että olen saanut kohdata niin monia eri kulttuureja ja tutustua alan edelläkävijöihin. Monista heistä on tullut arvokkaita, hyviä ystäviä”, Murtomaa sanoo mietteliäänä.

Yllättävä polku

Nuori Eeva Murtomaa olisi pöyristynyt, jos olisi tiennyt mille polulle hän jonain päivänä lähtisi. Murtomaa purskahtaa raikuvaan nauruun: ”Sanoisin hänelle, että elämä yllättää. Luet latinaa pääaineenasi ja se yllättää. Tulet myös inspiroitumaan luetteloinnista ja sekin yllättää!”

Sitten hän hiljentyä ja lisää: ”Olen ollut todella onnekas. Tämä on ollut sellainen tie, josta en voi olla muuta kuin kiitollinen.” □

Lehdet digitaalisina näköisversioina www.lehtiluukku.fi

Kansalliskirjasto-lehti luettavissa ilmaiseksi Lehtiluukussa.

Isoveli valvoo verkossa

Kaventuva sananvapaus ja verkkosensuurin kasvu puhuttelivat IFLA:n sananvapauskomitean FAIFE:n tilaisuuksissa.

Teksti: Päivikki Karhula

Kuka hallitsee käyttäjän arkea?

Verkon globaaliutta, avoimuutta ja yhteyksien tarjolla oloa pidetään usein itsestään selvänä. Tämä ei pidä paikkaansa, sillä verkossa on sensuuria, valvontaa ja tiedon seulontaa, ja eri maissa verkko näyttäytyy erilaisena. Näin Professori Siva Vaidhyanathan (*The Googlization of Everything*, 2011) IFLA:n sananvapaus-sessiossa kaupallisesta sensuurista ja Googlen vaikutuksesta tiedonhankintaan verkossa.

Vaidhyanathanin mukaan verkon suuret kaupalliset toimijat haluavat sulautua arkeemme ja tulla sen ohjaaviksi järjestelmiksi. Googlen, Microsoftin, Applen ja Facebookin tavoitteena on, että päivittäiset datavirtamme kulkisivat lähtökohtaisesti heidän palvelujensa ja laitteidensa kautta. Pyrkimyksenä on hallita ja seurata käyttäjiä ja hyödyntää taloudellisesti heidän dataansa (master, monitor, monetize).

Tiedontäyttämistä holvisaleista Googleen. Siva Vaidhyanathan kutsui Googlea verkon päätoimittajaksi.

1990-luvun vapaan verkon idealismista on edetty sensuurin ja valvonnan asteittaiseen laajenemiseen.

ja verkon palvelut alkavat profiloida ja personoida toimintoja, sen myötä meille myös tarjotaan erilaisia hakutuloksia ja sisältöjä eri maissa ja eri alueilla. Esimerkiksi Google on alkanut toimia eräänlaisena verkkotiedon päätoimittajana. Se on muokannut hakutuloksia muiltakin osin, kuten priorisoimalla yritysten tuottamaa informaatiota.

Google personoi hakutuloksemme myös sen mukaisiksi, mitä olemme aiemmin hakenneet. Vaikka käytäntö on kohdennettu palvelemaan käyttäjiä tarkemmin heidän tilanteissaan, sen toimintamalli samalla hävittää heiltä tietoa ja asemoi heidät erilaisiin tiloihin.

Verkkokontrolli koskettaa kaikkia

Tiedonkeruusta on lyhyt hyppy sensuuriin ja omassa puheenvuorossani esittelin ajatuksia

Google verkkotiedon päätoimittajana

Vaidhyanathan kuvasi myös ”filter bubble” -ilmiötä. Kun hakukoneet

Kai Ekholm, Kansalliskirjaston johtaja, esittelee The Googlization of Everything kirjoittajan Siva Vaidhyathananin.

verkkosensuurin tilasta. 1990-luvun vapaan verkon idealismista on edetty sensuurin ja valvonnan asteittaiseen laajenemiseen. Nykyisellään verkkosensuuria pidetään maailmanlaajuisena ilmiönä. Sen luonteeseen vaikuttavat eri maissa erilaiset poliittiset, uskonnolliset ja kulttuuriset taustatekijät ja tilanteen vakavuus käyttäjän kannalta vaihtelee paljon. Viime vuosina käyttäjät ovat myös havahtuneet kehitykseen ja aktivismin vapaan tiedonsaannin ja viestinnän puolesta on lisääntynyt.

Kontrollin erot demokraattisten ja totalitääristen maiden käytäntöjen välillä ovat katoamassa.

Sensuuri, tietovalvonta ja tiedonkeruu liittymät verkossa yhteen kontrollin eri ulottuvuuksiksi. Tiedonkeruu käyttäjien asioinnista, viestinnästä, liikkumisesta ja ihmissuhteista verkossa on lisääntynyt. Sen vaikutuksia on vaikea ennakoida, ne ovat monimutkaisia ja pitkäaikaisia. Käyttäjien tietoja voidaan hyödyntää myöhemmin monenlaisissa tilanteissa ja päätöksenteossa. Heidän tulisi olla jatkossa varovaisempia ja tietoisempia omasta haavoittuvuudestaan ja paikallisista olo-

suhteista. Samat viestit, joita voi huoletta kirjoittaa suomalaisessa blogissa, voivat johtaa suuriin vaikeuksiin jossain muussa maassa.

Verkkosensuurin trendit osoittavat, että kontrolli on levinnyt globaaliksi, erot demokraattisten ja totalitääristen maiden käytäntöjen välillä ovat katoamassa.

Kontrolli syvenee lain ja teknologioiden tuella. Poliittiset toimijat, jotka ovat olleet sensuurin keskeisiä taustavoimia, tekevät useammin yhteistyötä kaupallisten toimijoiden kanssa. He taas käytännössä omistavat verkon välineet.

Taloudellinen sensuuri vahingoittaa kirjastoja

Kirjastoja rajoittaa myös erityisesti taloudellinen sensuuri. Esimerkiksi tekijänoikeuksien ja bisnesmallien rajoitukset voivat estää kirjastoja saamasta verkkoaineistoja käyttöön, digitoimasta aineistoja ja vaikeuttavat e-kirjojen lainausta.

Kirjastoilta on myös voitu edellyttää, että ne valvovat käyttäjiensä toimia verkossa tekijänoikeuksiin vedoten. Tällaisia velvoitteita on esimerkiksi Ranskan Hadopi-laissa ja Britannian Digital Economy Act -laissa. Niitä on myös ehdotettu lisättäviksi kansainvälisiin sopimuksiin, kuten Anti-Counterfeiting Trade Agreement - ja TransPacific Partnership Agreement -sopimuksiin.

Kirjastolaitoksen periaatteet, joiden mukaan käyttäjien yksityisyyttä tiedonhaussa suojataan, eivät silloin enää toimi. □

IFLA ja kirjastoseurat eri maissa ovat viime vuosina aktivoituneet ja ottaneet kantaa moniin sananvapautta kaventaviin käytäntöihin, kuten WikiLeaksiin ja ACTA-sopimukseen. American Library Associationin Office of Intellectual Freedom on panostanut sananvapauden kampanjoihin.

”Kuvittele maailma ilman vapaata tietoa.” Tämän vuoden tammikuussa Wikipedia ei toiminut 24 tuntiin. Palvelukatkos oli protesti kahta amerikkalaista lakiehdotusta vastaan, Stop Online Piracy Act ja PROTECT IP Act, joiden Wikipedia sanoi pyrkivän rajoittamaan vapaata tiedonkulkua verkossa. Muun muassa American Library Association antoi vastalauseelle tukensa. Kuva: kuvakaappaus.

IFLA:n sananvapauskomitean FAIFE:n yleisötilaisuuudet vuoden 2012 konferenssissa ovat yhä katsottavissa osoitteessa www.kirjastokaista.fi/kirjastoala/ifla-kirjastoala/

Päivikki Karhula toimii tutkijana Tampereen yliopiston informaatiotieteiden yksikössä.

Sananvapaus ja sensuuri verkkoaikana -tutkimushankkeen raportti ”Unessakävelyllä valvontayhteiskuntaan? 10 trendiä, jotka meidän on tunnettava” on nyt luettavissa osoitteessa www.sananvapausjasensuuriverkkoaikana.com

Digiaikakaudella

Tekijänoikeuksista ja painetuista lehdistä puhuttaessa moni asia on yhä hämärän peitossa. Mutta IFLA:n ”News Media in the Digital Age” -Pre-konferenssissa Mikkelissä todettiin, että yhteistyö on se digiaikakauden avain, joka voi tuottaa tuloksia.

varmaa on vain epävarmuus

Paperilehdet yhä suosittuja

Paperilehtien asema ei ole aivan niin yksiselitteinen kuin on luultu.

Painettujen ja digitaalisten lehtien suhde tulee muuttumaan tulevana vuosina. Mutta kukaan ei uskalla arvioida milloin se tapahtuu, kertoi ensimmäisenä konferenssipäivänä projektipäällikkö Kristiina Markkula Viestinnän Keskusliitosta.

Tilanne elää, sillä Aasiassa ja Etelä-Amerikassa painettujen lehtien levikki on edelleen kasvussa, kun taas Euroopassa levikki on pysähtynyt tai jopa laskenut.

”Maailmanlaajuisesti sanomalehtien lukijoita on yhä 25 prosenttia enemmän kuin netin käyttäjiä”, Markkula muistutti.

Projektipäällikkö Lotta Holm KSF Mediasta kertoi Hufvudstadsbladetissa toteutetusta eReading Services -hankkeesta, joka on osa Sanoman koordinoimaa Next Media -tutkimuskokonaisuutta.

Hankkeen avulla haluttiin selvittää, onko lukukokemus mobiililukulaitteella niin hyvä, että se voisi olla toimiva vaihtoehto paperilehdelle.

”Kävi ilmi, että molemmille vaihtoehdoille löytyy kannattajansa. On tärkeää tarjota lukijoille lehteä sekä mobiiliversiona että painettuna.”

Patrick Fleming, British Libraryn asiakaspalvelujen johtaja, totesi omassa puheenvuorossaan konferenssin viimeisenä päivänä, että

Sanomalehden esivalmistelua mikrokuvausta varten. Sivun rypyt silitetään pois lämpöpusikalla, eräänlaisella minisilitysraudalla.

paikallisia uutisia halutaan jatkossakin lukea printtilehdestä. Valtakunnalliset ja kansainväliset uutiset taas halutaan reaaliajassa ja niitä luetaan mieluiten mobiililaitteelta.

Salapoliisityötä

Digitaalisten kirjastojen käyttäjät törmäävät netissä monesti monimutkaisiin tekijänoikeuskysymyksiin. Näin kertoi Armin Talke, tekijänoikeusasiantuntija Berliinin Valtionkirjastosta, konferenssin toisena päivänä.

Eryteisesti jako kaupalliseen ja ei-kaupalliseen materiaaliin on Talken mukaan usein epäselvä, sillä tieteellistä ei-kaupallista materiaaliakin voidaan myöhemmin myydä muun muassa cd-rom-versiona.

Varsinkin useista lähteistä koottujen materiaalien tekijänoikeuksien selvittäminen muistuttaa usein jo salapoliisityötä, Talke kiteytti. Mutta mitään selkeää ratkaisua tekijänoikeuskysymyksiin ei ole vielä olemassa, vaikka erilaisia ohjeistuksia onkin annettu.

”Paras neuvo on laittaa kunkin digitoitavan tekstin osalta tiedossa olevat tekijänoikeudet näkyviin mahdollisimman selkeästi. Se helpottaa myös näkyvyyttä yhteiseurooppalaisessa European Newspapers -ohjelmassa”, Talke neuvoi.

Yhteistyöllä eteenpäin

Kopioston varatoimitusjohtaja Jukka-Pekka Timosen mukaan tekijänoikeuskysymyksissä tar-

vitsevat apua sekä kustantajat että kirjastot. Siksi mahdollisimman avoin ja aktiivinen yhteistyö olisikin toivottavaa.

Yhteistyötä korostettiin myös viimeisenä päivänä, kun erikoiskirjastonhoitaja Pär Nilsson Ruotsin Kansalliskirjastosta kertoi Digi-daily-projektista, jossa digitointiin Aftonbladetin ja Svenska Dagbladetin aineistoja. Tulokset syntyivät Ruotsin Kansalliskirjaston ja Kansallisarkiston kiinteästä yhteistyöstä.

Apulaisprofessori Antti Leino Helsingin yliopistosta taas totesi Mikkelin kaupungin otantaneen kopin digitoinnista ja kertoi Mikkelin tähtävään ensimmäiseksi digitaalisten palveluiden kaupungiksi.

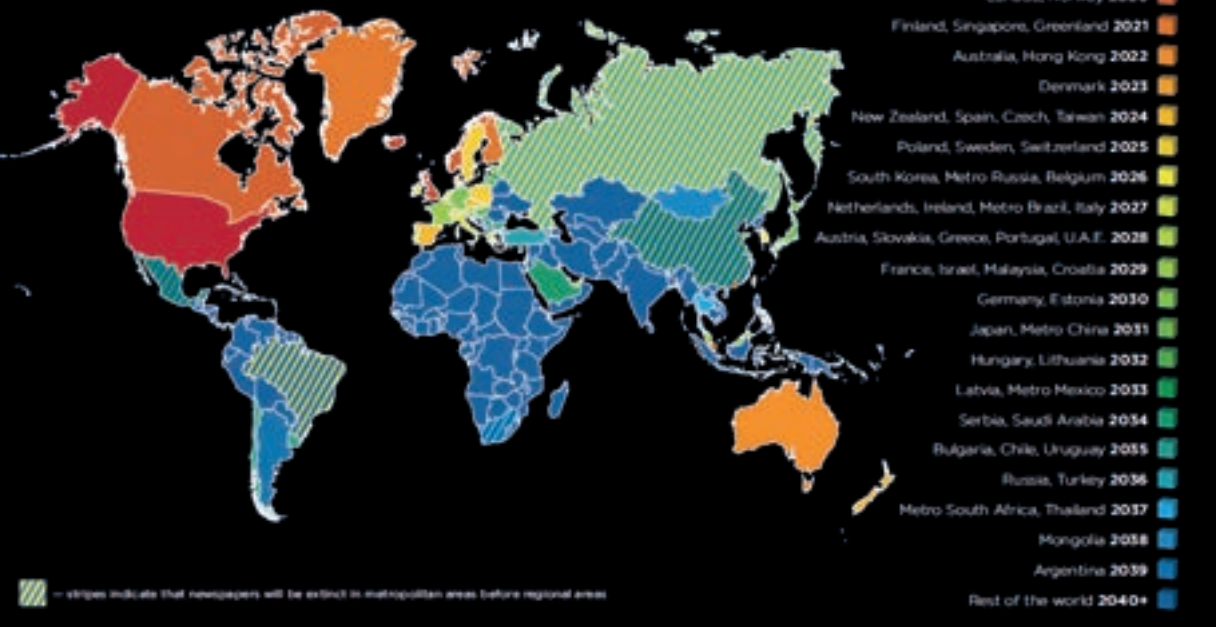
”Mikkelissä toimii Kansalliskirjaston digitointi- ja konservointikeskus. Alueellisessa yh-

teistyössä on mukana DigitalMikkeli-konsortio ja Mikkelin yliopistokeskus.”

Suunnitteilla on myös tutkimusryhmä, joka etsii ja kehittäisi uusia tapoja vanhojen aineistojen käsittelyyn. Työ käynnistyisi näillä näkymin ensi vuonna ja ryhmä toimisi sekä Helsingissä että Mikkelissä. Yhteistyön voimin työryhmä voisi auttaa tulevia kirjastojen käyttäjiä hyödyntämään digitaalisia aineistoja entistä paremmin. □

Konferenssin järjesti IFLA:n sanomalehtijaosto yhteistyössä Kansalliskirjaston digitointi- ja konservointikeskuksen ja muiden IFLA-jaostojen kanssa. Järjestelyissä olivat mukana myös DigitalMikkeli sekä Mikkelin yliopistokeskus.

Näin sanomalehdet häviävät sukupuuttoon

Future Exploration Network ennustaa, että Yhdysvalloissa sanomalehdet ovat hävinneet jo vuoteen 2017 ja Suomessa vuoteen 2021 mennessä, kun taas Argentiinassa sanomalehdillä tulee olemaan merkittävä sija vuoteen 2039 asti. Tekijä Ross Dawson, Future Exploration Network. Creative Commons.

Maaillman kansalliskirjaston johtajien kokouksessa käsiteltiin muun muassa tutkimustiedon avoimuutta. Kuvassa Kai Ekholm.

Maailman kansalliskirjastojen johto Helsingissä

Liki sata kansalliskirjastojen johtajaa ympäri maailmaa kerääntyi Marina Congress Centeriin Katajanokalle elokuussa. Syynä oli vuosittainen Conference of Directors of National Libraries (CDNL) kokous, jota tänä vuonna isännöi Kansalliskirjasto. Suomea edustivat ylikirjastonhoitaja Kai Ekholm ja varajohtaja Kristiina Hormia-Poutanen.

Kokouksessa käsiteltiin kansalliskirjastoja maailmanlaajuisesti koskettavia aiheita kuten digitaalisten aineistojen vapaakappaleoikeuden edistämistä, sitä miten kansalliskirjastot pystyvät toimimaan tehokkaasti budjettileikkauksista huolimatta ja tutkimustiedon avoimuutta (open access). Tärkeitä keskusteluja ja kontakteja solmittiin myös kokoustauoilla ja Kansalliskirjastossa järjestetyllä vastaanotolla.

CDNL edistää keskustelua ja yhteistyötä kansalliskirjastojen kesken. Yhdistyksen puheenjohtajana toimii Etelä-Afrikan Kansalliskirjaston johtaja John Tsebe ja sihteerinä varajohtaja Rachel More. Yhdistys kokoontuu vuosittain IFLA-konferenssin yhteydessä päivän kestävään tapaamiseen ja kokousta isännöi vuorollaan sen maan kansalliskirjasto, missä IFLA pidetään. □

Tiina Lehmikoski-Pessa,
verkkosuunnittelija, Kansalliskirjasto

KUVA: VEIKKO SOMERPURO

KUVA: VEIKKO SOMERPURO

KUVA: VEIKKO SOMERPURO

KUVA: PIRJO SALLMEN

Myötäpäivään: IFLA-vieraat Kansalliskirjastossa; kulttuuri-ilta Wanhassa Satamassa; vierailu Kaisa-talossa.

KUVA: JONAS TANA

KUVA: JONAS TANA

Myötöpäivään: Helena Ranta avajaisissa; avajaisyleisössä Kai Ekholm; Karoliina Kantelisen musiikkiesitys; IFLA presidentin Ingrid Parentin alkutilaisuus; yksi pääpuhujista elokuvahistorioitsija Peter von Bagh puhui kirjallisuudesta ja kirjastolaitoksesta maailman muistina.

KUVA: JONAS TANA

KUVA: JONAS TANA

KUVA: JONAS TANA

Myötöpäivään: Tulkit työssään; maailman kansalliskirjastojen johto; IFLA-yleisöä

KUVA: JONAS TANA

KUVA: JONAS TANA

KUVA: JONAS TANA

KUVA: VEIKKO SOMERPURO

KUVA: JONAS TANA

KUVA: JONAS TANA

KUVA: JONAS TANA

KUVA: JONAS TANA

Myötäpäivään: Väsynyt iflatalainen; julistebulevardi; yleisö juhlii ilmoitusta, että IFLA tulee Ranskaan vuonna 2014; IFLA-kruunun luovutus Singaporeen; tauolla IFLA:n tiukasta ohjelmasta.

KUVA: PIIRIO SALLMEN

Yliopiston kirjaston

Ruotsinlaivaksi ristitty ikkuna Kaisa-talossa. Alhaalla näkyy Yrjö Kukkapuron Karuselli-tuolit.

Helsingin Kaisaniemeen avattiin syyskuussa Suomen suurin yliopistokirjasto. Miten 15 500 neliometriä käsittävä ja yli 100 000 käyttäjää palveleva Helsingin yliopiston uusi pääkirjasto selvisi ensimmäisestä viikostaan? Suvi Kingsley otti selvää.

uusi luku

Kirjastonjohtaja Päivi Kaiponen, vuosien hanke on vihdoon valmis ja kirjasto käyttäjien valtaama – miltä nyt tuntuu?

Upealta. Kun avasimme ovet ensimmäisenä päivänä, oli se todellinen ”once in a lifetime” -hetki. Laskimme 8700 kävijää. Ovi meni melkein jumiin, kun opiskelijat rynnivät siitä sisään.

On ollut hienoa huomata, että rakennus todellakin toimii. Suunnitteluvaiheessa sellaista on hyvin vaikeaa sanoa, mutta asiakkaat ovat löytäneet sinne minne pitikin.

Miksi yliopisto tarvitsi uuden kirjaston?

Keskustakampuksen kirjastolla oli ennen 10 toimipaikkaa hajallaan eri osoitteissa, nyt toimipaikkoja on vain kaksi. Se sanoo jo paljon. Keskittämällä palveluamme, me voimme omalta osaltamme helpottaa opetuksen ja tutkimuksen tilannetta. Esimerkiksi opintoajat voivat lyhentyä, kun opiskelijoiden ei tarvitse siirtyä paikasta toiseen kirjojen perässä.

Ensivaikutelmat käyttäytyväisyydestä?

Palaute on ollut valtaosin positiivista. Me tähtäsimme siihen, että heti pystytään lainaamaan ja palauttamaan. Ensimmäisenä päivänä ovesta tuli sisään naisopiskelija vetäen kahta matkalaukkaa perässään. Kysyin oliko hän innok-

KUVA: SUVI KINGSLEY

Kirjastonjohtaja Päivi Kaiponen.

kaana asiakkaana tulossa suoraan lentokentältä kirjastoon, mutta hän olikin palauttamassa graduaineistoaan. Eli peruspalveluiden toimivuutta testattiin toden teolla heti ovien auetta!

Onko vielä jotakin hiottavaa?

On tietenkin. Esimerkiksi fillaritelineen puutumisesta pääsisäänkäynnin edestä on huomautettu. Kolmoskerroksen aulasta löytyy flappitaulu, johon jokainen voi kirjata unelmiaan ja toiveitaan.

Ajatuksena on, että tämä on ns. beta-kirjasto. Kirjaston ei tulekaan olla koskaan valmis vaan sitä kehitetään asiakaspalautteen mukaan.

Entä kirjaston henkilökunta, miten heidän työnsä on muuttunut?

Tehtäväkuviot ovat muuttuneet, mutta kaikilta on löytynyt intoa tarttua uuteen. Muuttopro-

Wow-hetken tarjoaa näkymä yläkerroksiin pääsisäänkäynniltä.

KUVA: VEIKKO SOMERPURO

KUVA: VEIKKO SOMERPURO

Kukkapuron keinutuoleissa kelpaa kiikutella.

sessi alkoi jo keväällä 2011, kun alettiin kar-
toittaa mitkä kirjat 1.5 miljoonasta pitää muut-
taa. Muuton aikana eri tiimit lähtivät omilta
tonteiltaan tutustumaan toisiinsa, kun tarroitet-
tiin, pakattiin ja hyllytettiin yhdessä. Elokuussa
IFLA:an mennessä kaikki oli jo hyllyssä. Kun
ensimmäisenä päivänä kuulumme ennätysmäi-
sestä kävijämäärästä, oli ilo ja ylpeys suuri –
henkilökunta antoi spontaanit aplodit itselleen.

Käyttäjien ideat ja ajatukset ovat olleet keskeisessä asemassa uuden kirjaston palvelujen suunnittelussa, Älyllistä designia -hankkeen myötä. Miten kirjaston palveluita on muutettu?

Hankkeen avulla mietimme tapojamme viestiä kirjaston palveluista asiakkaille. Esimerkiksi kirjastoargonia on pyritty poistamaan. Tavalliselle asiakkaalle termi ”kaukopalvelu” ei välttämättä

kerro mitään. Toinen muutos on äänivyöhykeajattelu eli eri symboleilla ohjaamme asiakkaita eri tiloihin, on hiljaista tilaa ja ryhmätyöskentelytilaa. Tätä ennen on ajateltu, että asiakkaat tietävät missä saa puhua ja missä ei, mutta se ei pidä paikkaansa. Nyt asiakas ei tunne tekevänsä väärin, koska volyymitasoista selkeästi viestitään. Mutta tämä on prosessi, kehitämme palveluita vielä pitkään.

Tumman, ankarankin julkisivun takana avautuu valoisa ja avara tila.

Mitä sanoisit skeptikoille, joiden mielestä kirjastot kuuluvat menneeseen maailmaan?

Ei se kirja niin helposti kuole. Meidän tulee vastata yliopiston tarpeisiin ja valtaosa materiaalista on yhä painetussa muodossa.

Eikä kirjasto ole vain kirjavarasto. Kirjastot tarjoavat myös erilaisia oppimisympäristöjä.

Sitä paitsi meillä on valttikortti! Kaisa-talon yksi punainen lanka on muunneltavuus. Jos kirjaston tarpeet muuttuvat ja tarvitaan olohuonemaisempaa ympäristöä, tila antaa pohjaa muunteluun.

Sitten Kaiponen esittelee kirjaston tärpit eli Yrjö Kukkapuron keinutuolit ja valtavan ikkunan, jonka edessä voi antaa ajatuksilleen aikaa. Seitsemännestä kerroksesta löytyy ehdoton kohokohta. Tieteellisten aikakauslehtien lukusalista pääsee ulos terassille, jolta avautuu näky-

mä Kansalliskirjaston kupolin ylle ja horisontissa siintävälle merelle. Kerroksia alaspäin kavutessamme näemme Kukkapuroissa keikkumassa pari pikkupoikaa suurten ajattelijoiden sijaan. Kaiponen naurahtaa, että valoa tulviva ikkuna on jo ehditty ristiä arkisesti ruotsinlaivaksi. Tässä onkin Kaisa-talon viehätys ja vetovoima. Kirjasto on avara ja valoisa kohtaamispaikka, osa arkea ja kaikille avoin. Arkkitehtuuria ja designia on käytetty oikeiden ihmisten tarpeita ja hyvinvointia ajatellen.

Mutta miten kirjasto on selvinnyt tulikokeestaan? Sen näkee kolmannen kerroksen lainauksen, palautuksen ja tiedonhaun ”nopealla vyöhykkeellä”. Täällä kirjaston arki on täydessä vauhdissa ja se toimii. Opiskelijat etsivät kuumeisesti kurssikirjojaan ja tyynen rauhallinen kirjaston henkilökunta opastaa ystävällisesti asiakkaitaan. Mutta kuhinan keskellä tila onnistuu myös pysäyttämään. Pääsisäänkäynnin luona moni jähmettyy

Moni kaivaa esiin kameran, ei kirjastokorttia.

paikoilleen, jää suu auki ja niska kenossa ihailemaan näkymää rakennuksen yläkerroksiin. Eikä kaiva esiin kirjastokorttia vaan kameran. □

Ajatuksena on, että tämä on ns. Beta-kirjasto.

Mitä pidät uudesta kirjastosta?

**Elina Korhonen, 34v,
jatko-opiskelija**

Pidän erityisesti hiljaisista lukutiloista, joissa ei saa puhua eikä edes käyttää tietokonetta. Niitä saisi vaan olla enemmän, ne ovat melkein aina täynnä.

**Matti Mikkela, 29v,
opiskelija**

Tämä on arkkitehtuurisesti hauska tila. Ja rauhallinen, vaikka vilisee ihmisiä. En ole varma kuinka hyvin nojatuolit ja keinutuolit soveltuvat opiskeluun.

**Anita Mackay, 34v,
tutkijakoulutettava**

Olen käymässä Australiasta ja on mahtavaa saada käyttää kirjastoa ja tietokantoja, vaikka en olekaan tämän yliopiston opiskelija. Harmi silti, että täällä ei ole tietokoneita niille, joilla ei ole kannettavaa mukana.

”Kaisa, akka nuuskanaa

Aleksis Kivi kuvasi Rajamäen rykmentin laulussa mustalais-Kaisaa, joka harjoitti kuppautta ”askarrellen saunanlöylys keskel ämmäparvee”. Mutta mistä kuppaus on saanut alkunsa ja mihin sen suosio on vuosisatojen mittaan perustunut? Tätä lähdemme kysymään ”kuppautohtori” tai ”sarvitohtori” Hindrik Strandbergilta, joka kesäkuussa väitteli aiheesta ”Koppning i Finland fram till mitten av 1900-talet”.

Kysymykset Esko Rahikainen

ma, imeskelee sarvee”

KUPPAUS KANSANPARANNUSKEINONA – HINDRIK STRANDBERGIN HAASTATELU

Kupparimummo imee sarvia kiinni kupattavan selkään. Kuva on otettu Liperiläisessä saunassa vuonna 1931. Museovirasto, Kansatieteellinen kuva-arkisto, valok. Ilmari Manninen.

Mistä kiinnostuksesi kuppaukseen ja sen historiaan on peräisin?

Vuonna 1975 esimieheni professori Harald Teir ehdotti Helsingissä pidetyn 5. pohjoismaisen lääketieteen historian kongressin jälkeen, että ryhtyisin tutkimaan käsityksiä verestä kansanlääkinnässä. Olin silloin assistenttina Lääketieteen historian museossa, joka sijaitsi Kirurgisen sairaalan kupeessa. Samalla Teir kuitenkin varoitti minua siitä, että en ryhtyisi kupattavaksi.

Milloin näit kuppauksen ensimmäisen kerran?

Tutkimuksen alkuvaiheissa näin kuvia kuppauksesta, mutta oltuani 1980-luvulla luennoimassa aiheesta Kaustisen kansanlääkinnän keskuksessa näin kuppauksen käytännössä. Kansanlääkinnän kurssin yhteydessä oli keskuksen oman kupparin kuppauksen saunassa. Myöhemmin tutustuin kuppaukseen Tuusulassa, missä Uudesta Seelannista tullut TV-filmitiimi oli kuvaamassa kuppauksen suomalaisessa saunassa ja minä olin mukana jonkinlaisena asiantuntijana.

Mikä on kuppauksen käsitteen etymologia?

Jo antiikin aikana käytettiin eräänlaisia kuparista tai peräti lasista valmistettuja erikokoisia kuppeja. Nämä kupit lämmitettiin ja kiinnitettiin ihoon sillä tavalla, että lämmitetty ilma kupissa jäähtyi ja kuppi imi kiinni ihoon. Tästä kuppauksupista (latinaksi *cucurbita* tai *ventosa*) on tullut nimitys koko menetelmälle. Pohjoismaissa käytettiin nimeä *blodkoppar* tai *koppesättning*. Etymologisen sanakirjan mukaan suomen kieleen kuppaminen on lainattu muinaisruotsin sanasta *koppa*. Menetelmän nimi kuppaminen on jäänyt käyttöön ainakin Suomessa siitä huolimatta, että käytettiin lehmän sarvista valmistettuja kuppauksvälineitä.

Koko kuppauksen tapahtumasta oli tullut ikään kuin ”syyskarnevaali”, kun kuppari saapui kylään kuppamaan kylän naisia.

KUVA: TIMO HUVILINNA.

Kuppauksvälineet ovat kautta aikojen olleet toiminnan tärkeimmät välineet joiden avulla imettiin pahaa verta pois kehosta. Helsingin yliopistomuseo Arpeanum.

Mitkä ovat kuppauksen vanhimpia lähteitä?

Ne löytyvät mielestäni antiikin Kreikasta, jossa on kuvia erilaisista ja erimallisista kuppauksupista, muun muassa hopeakolikoiden takana noin 300 luvulta eKr., mutta myös muutamista kohokuvista. Arkeologisissa kaivauksissa on löydetty vanhoja antiikinaikaisia kuparista tehtyjä kuppauksuppeja.

Mihin oppiin tällainen veren juoksuttaminen perustuu?

Koko kuppauksen menetelmä periytyy antiikin aikaan kehitettyyn ns. humoraalipatologiseen oppiin (neljän nesteiden oppiin). Se on elänyt pitkään, mel-

kein nykypäivään asti, vaikka William Harvey selvitti verenkierron toiminnan ja merkityksen jo 1628.

Sairaudet ihmisessä johtuivat siitä, että ihmisessä on pahaa verta, joka

pitää saada ulos joko läheltä särkevää kohtaa kehossa tai kauempaa. Tätä hoidettiin erilaisten verenlaskemismenetelmien avulla, suonensisäntä, kuppauksella tai iilimatojen asettamisella.

Mikä ero on kuppauksella ja suonensisäntällä?

Kuppauksella otettiin lähinnä pintaverta ihon alta, mutta suonensisäntällä otettiin tietty määrä verta suonesta tai suonista eri puolilla kehoa. Samaten iilimadot pistettiin imemään verta lähinnä hampai-

den kohdalta, jolloin hoidettiin hammassärkyä. Eli sekä kuppausta, suoneniskentää että iilimatojen käyttöä on harjoitettu pitkään.

Kuppaamisessa käytettiin myös eräänlaisia veitsiä tai kuppaukskirveitä, joilla tehtiin reikiä tai viiltoja ihoon ja joista kuppaukkipi imi verta. Antiikin aikana on myös harjoitettu ns. kuivakuppausta. Kuivakuppaus perustuu siihen, että kuppaukkipi asetetaan ihon päälle ”keräämään” verta ihon alle, mutta ei aiheuteta haavoja veren poistamiseksi. Suomessa on harvemmin käytetty kuivakuppausta, mutta täälläkin menetelmä on tunnettu.

Onko kuppaamisesta varhaisia piirroksia?

Antiikin ajalta tunnetaan kohokuvia kuppaukkupeista, keskiajalta säilyneissä käsikirjoituksissa on kuvia kuppaukkipien asettamisesta kehoon sekä naiskuppareista. Olaus Magnusen kuuluisassa teoksessa *Pohjoisten kansojen historia* (1555) on kuva kaupunkilaissaunasta, jossa mies istuu kuppauksarvet selässään.

Suoneniskennästä tunnetaan uuden ajan alusta olevia kuvia, jossa potilas istuu ja häneltä isketään suonta käsivarresta.

Tunnetaanko Suomesta nimeltä varhaisia kuppareita?

Varhaisin nimeltä tunnettu kuppari oli Pohjanmaalla toiminut ”Jöns Kopperen”, joka mainitaan jo vuonna 1495. 1600-luvun kuppareista tunnetaan tuomiokuntien pöytäkirjoista ”Majsa Käpperska”. Pöytäkirjoissa ei ole kylläkään merkintää, että häntä tai muita pöytäkirjoissa mainittuja kuppareita olisi tuomittu kuppauksen harjoittamisesta. Kuppareitahan oli lähes joka kylässä ja kun apua tarvittiin, niin käännyttiin heidän puoleensa. Sanottiin, että kupparia pidettiin talossa kuin piispaa pappilassa.

Sanottiin, että kupparia pidettiin talossa kuin piispaa pappilassa.

Suosittiko Elias Lönnrot kuppausta Talonpojan kotilääkärissään?

Elias Lönnrot kirjoitti kuppauksesta *Suomalaisen talonpojan kotilääkärissä* (1856), mutta enemmän kuitenkin suoneniskennästä ja iilimatojen käytöstä. Kuppauksesta kirjoittivat jo antiikin aikana Hippokrates, Galenos, Paulos von Aegina ja monet muut, joiden kirjoja on Kansalliskirjaston kokoelmassa. Persialainen Avicenna (tai Ibn-Sina) kirjoitti 1000-luvulla erilaisista verenlaskemismenetelmistä, kuppauksesta, suoneniskennästä ja iilimadoista. Teos julkaistiin latinaksi 1564 ja löytyy Kansalliskirjaston kokoelmasta. Kuppauksesta on kirjoitettu yhä uudelleen 1500-luvulta lähtien (Benedictus Olai 1578) aina vuoteen 1907, jolloin viimeinen *Kotilääkärikirja*, jossa oli kuppausohjeita, ilmestyi.

Hygienia ja antiseptiikka alkoivat saada laajempaa merkitystä vasta 1800-luvun puolivälin jälkeen. Miten oli kuppauksen hygienian laita?

Hyvin harvoin on arkistolähteissä puhuttu siitä, että ihmiset olisivat sairastuneet kuppauksen käsittelyssä. Tietysti tämä vaara on ollut olemassa, mutta kuppariämmät olivat tarkkoja siitä, että käyttivät mielestään puhtaita kuppauksvälineitä. Sarvet pestiin huolellisesti ja otettiin lämpimästä vesiastiasta juuri ennen kuppauksia. On myös otettava huomioon, että kuppauksia tehtiin Suomessa yleensä savusaunassa. 1930-luvulla tehdyt tutkimukset osoittavat, että savulla oli savusaunassa puhdistava merkitys. Se saunan osa, jossa oli ollut savua, oli lähes steriili.

Mikäli ihmiset olisivat sairastuneet kuppauksen käsittelyssä, niin menetelmän käyttö ei olisi jatkunut niin pitkään kuin on jatkunut. Toisaalta 1800-luvun loppupuolelta tunnetaan muutamia

mainintoja (*Finska Läkaresällskapet Handlingar*), että kuppatauti olisi levinnyt tiettyissä tapauksissa kuppariämmän instrumenttien välityksellä.

Mihin kehon kohtiin kuppauksarvia laitettiin?

Kuppauksarvia on laitettu eri puolille kehoa sitä mukaan, kun erilaisia vaivoja on pyritty hoitamaan. Kasvoihin laitettiin muutamia sarvia (pienempiä), jos hoidettiin hammassärkyä. Käsivarisiin ja käsiin sekä jalkoihin, pohkeisiin ja paka-roihin laitettiin myös sarvia. Niskaan, hartioihin ja selkään laitettiin eniten sarvia; selkähän oli ovallinen paikka sarvia varten. Yleensä ei laitettu sarvia vatsan päälle eikä takapuolen päälle. Kupattava oli yleensä nainen ja kuppari oli myös nainen (95 %). Lihavat ihmiset sopivat yleensä paremmin kupattaviksi kuin laihat. Oli enemmän pintaa, johon kiinnittää sarvia.

Miten itse prosessi kulki?

Siten, että lämmitetyssä saunassa saatiin verenkierto juoksemaan hyvin ja kun potilas oli lämmin ja hyvin pesty, hän asettui makaamaan penkille, jolloin kuppariämmä rupesi imemään sarvi kerrallaan niitä kiinni ihoon. Kuppari pisti suunsa sarven yläpähän ja imi sarvessa olevan venttiilin kautta ilmaa sarvesta, jolloin se tarttui ihoon kiinni. Hetken kuluttua hän otti sarven pois ja rupesi hakkaamaan kuppaukskirveellä pieniä haavoja ihoon ja pisti nopeasti sarven taas kiinni imemällä, jolloin sarvi imi verta haavoista. Kun sarvi oli täyttynyt verestä, se putosi pois tai sitten se otettiin pois. Sarvessa oleva tumma paha veri kaadettiin johonkin sopivaan astiaan tai sitten se valui saunan lattialle. Yleensä veren tulo lakkasi haavoista itsestään ja kuppari rupesi sen jälkeen pesemään haavoja vedellä ja saippualla. Lopuksi jotkut kupparit laittoivat saippuaa, vaasan- tai ryssänsaippuaa, haavojen päälle, jotta haavoista ei jäisi jälkiä.

Oliko riskiä, että verta juoksutettiin liikaa ja kupattavan verenpaine laski riskirajalle?

Kuppari tiesi yleensä tarkkaan miten paljon verta hän otti kehosta. Yleinen sääntö oli, että niin paljon kupattiin, että paha veri oli saatu kokonaan pois. Veren määrää ei koskaan mitattu. Se olisikin ollut vaikeampi juttu, koska verta oli valunut lattialle ja sarvia oli eri kokoa. Arkistoaineistossa on hyvin harvoin mainintoja siitä, että kupattava olisi pyörtynyt saunassa verenlaskemisen yhteydessä.

Kuppauksarvien sijoituksilla on tuskin mitään tekemistä akupunktiopisteiden kanssa.

Ei Suomessa. Kuppari tiesi suullisen perinteen mukaan mihin hän pisti sarvensa. Tämä on mielestäni vanha perinne, joka on kulkenut antiikin ajoista nykypäivään saakka. Sarvet laitettiin kehon särkeviin kohtiin, mutta joskus myös kauemmaksi särkeivistä paikoista. Esimerkiksi hammassärkyä on kupattu jaloista tai käsistä.

Miten paljon kuppauksarvia saattoi yhdessä potilaassa kerrallaan olla?

Käytössä oli erilaisia sarviryhmiä. 1–5 sarvea laitettiin kasvoihin, seuraavaksi 5–10 sarvea, jotka laitettiin eri puolille kehoa. Eniten käytettiin 10–20 sarven ryhmää, joka laitettiin yleensä selkään. Vielä enemmän sarvia laitettiin, jos koko kehoa kupattiin. Oli sellaisiakin kuppareita, jotka käyttivät peräti neljäkymmentä sarvea kerralla siten, että laskettiin kuinka monta kertaa sama sarvi oli kiinnitetty kehoon. Pientä kerskailun makua oli tässäkin.

Voiko kuppauksen sosiaalista kohtaamista ja juttelun merkitystä rinnastaa hierontaan tai parturi-kampaajalla käyntiin?

Kyllä, nimenomaan. Arkistoaineistossa kerrotaan usein miten mukava kuppari oli, kun hän jutteli

kupattavan kanssa. Koko kuppaamisen tapahtumasta oli tullut ikään kuin ”syyskarnevaali”, kun kuppari saapui kylään kuppaamaan kylän naisia, jotka kokoontuivat kupattaviksi. Oli pakko käydä kupparilla laskemassa pahat veret pois, kun kuppari kerran oli tullut kylään.

Käytetäänkö kuppausta kaikkialla maailmassa?

Tietojeni mukaan kyllä. Kyseessä on oletettavasti perinne, joka on syntynyt eri puolilla maailmaa riippumatta erilaisista kontakteista kansojen välillä.

Mikä on tilanne tänään?

En uskalla sanoa muuta kuin, että kuppausta käytetään ainakin Suomessa ns. vaihtoehtoisen lääkinnän piirissä, joten menetelmä siis elää. Perinne oli 1960-luvulla lähes katkeamassa, mutta on nyt saanut uutta nousua. Jotkut silloisista vanhoista kuppariämmistä olivat vielä elossa ja siirsivät taidon nuoremmille kuppauksesta kiinnostuneille naisille. Sittemmin on eri puolilla Suomea järjestetty kuppauskursseja. Joulukuussa 2011 kävin Harjun saunassa Helsingissä ja totesin, että siellä harjoitettiin edelleen kuppausta.

Miten terveysviranomaiset suhtautuvat nykyisin kuppaamiseen?

Tähän on hyvin vaikea sanoa mitään, koska tähän on kompetenssini ulkopuolella. Mutta uusimmissa julkaisuissa kuppauksesta ei puhuta mitään, saati että kuppaaminen olisi kielletty. Kuppauskursseja on järjestetty ja se, joka haluaa kupattavaksi voi hakeutua kupparin luo. Nykypäivänä tähdenetään välineiden puhtautta ja myös kuppari huolehtii infektiosta ja muista vaaroista käyttämällä kirurgisia käsineitä.

KUVA: TIMO HUVILINNA.

Hindrik Strandberg väitöstilaisuudessa 15.6.2012 Arpeanumin auditoriossa.

Missä määrin Kansalliskirjaston kokoelmat olivat avuksi tehdessäsi tutkimustasi ja kirjoittaessasi väitöskirjaasi?

Tutkimukseni perustuu sekä Helsingissä että Turussa olevan laajaan arkistoaineistoon. Myös Kansalliskirjaston kokoelmat ovat olleet erittäin suureksi avuksi, ilman näitä kokoelmia olisin tuskin pystynyt kirjoittamaan aiheesta näin laajasti. Olen jo maininnut lähinnä antiikinai-kaisia lääketieteen kirjoittajia, mutta olen toki käyttänyt myös myöhemmiltä aikakausilta olevia teoksia. Kansalliskirjastossa on niitä joko alkukielillä tai käännöksinä. Kirjaston laaja almanakkakokoelma on ollut minulle myös avuksi. Paljon käyttöä on ollut myös eteläisen lukusalin sanakirjakokoelmalla. □

Hindrik Strandberg toimi vuosina 1970–2005 lääketieteen historian laitoksella ja lääketieteen museossa assistenttina ja vuodesta 2003 intendenttinä Helsingin yliopistomuseossa, Arpeanumissa.

Kansalliskirjastolle vihdoin oma historia

Rainer Knapaksen Tiedon valtakunnassa jäljittää Kansalliskirjaston värikkäät vaiheet Turun Akatemian palosta aina nykyhetkeen asti.

Teksti: Vesa Kautto, FT, ylikirjastonhoitaja (el.)

Miksi kansakunnan kulttuuriperinnön tallentajan historiaa ei ole kirjoitettu? Kansalliskirjaston vuosisataisen toiminnan kokonaisuutensa puuttuminen sai ylikirjastonhoitaja Kai Ekholmin perustamaan historiaprojektin vuonna 2007. Projektin ohjausryhmään kutsuttiin muun muassa aiempi ylikirjastonhoitaja Esko Häkli ja emeritusprofessori Matti Klinge.

Helsingin yliopisto myönsi Kansalliskirjaston historian laatimiselle kolmivuotisen rahoituksen vuoden 2008 alusta. Myös säätiöltä saatiin tukea. Kirjoittajaksi valittiin fil.lis. Rainer Knapas. Hänet tunnetaan arvostettuna tutkijana ja opettajana sekä lukuisten teosten kirjoittajana ja toimittajana.

Knapas kirjoitti teoksen ruotsiksi ja dosentti Liisa Suvikumpu käänsi sen käsikirjoituksesta suomeksi. Molemmat versiot ilmestyivät kesäkuussa 2012. Ruotsinkielisen teoksen *Kunskapens rike : Helsingfors universitetsbibliotek – Nationalbiblioteket 1640–2010* julkaisi Svenska litteratursällskapet i Finland ja suomenkielisen *Tiedon valtakunnassa: Helsingin yliopiston kirjasto – Kansalliskirjasto 1640–2010* Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Kumpikin laitos on laajuudeltaan 461 sivua. Runko on hyvin valittu ja teknisesti korkeatasoinen.

Kirjaston historiassa joudutaan tarkastelemaan monia seikkoja: kirjaston tehtäviä, organisaatiota, yksiköitä ja taloutta, henkilökuntaa, kokoelmia, tiloja, käyttöä jne. Esimerkiksi tilat saavat Knapakselta paljon huomiota. Turun Akatemian kirjaston rakennus ei suojannut teoksia palolta. Suunniteltaessa uutta kirjastorakennusta Helsinkiin paloturvallisuuteen kiinnitettiin erityistä huomiota pieniä yksityiskohtia myöten, esimerkiksi ikkunaluukut ja salien väliset ovet tehtiin rautalevystä.

Mutta arkkitehti C. L. Engel painotti myös esteettisiä seikkoja ja oli jo piirustusvaiheessa suunnitellaan tyytyväinen. Engelin mukaan millään eurooppalaisella yliopistolla ei

tulisi olemaan kauniimpaa kirjastoa.

Useimmille lukijoille lienevät tuntemattomia ne lukuisten lisärakennussuunnitelmat, joita 1900-luvun alkupuolella tehtiin. Rotundan suunnittelija Gustaf Nyström piirsi 1914 lukusalisiiven kirjastokortteliin. Sen tieltä olisi purettu anatomian ja farmasian laitosrakennukset. Oli vahinko, että Nyströmin suunnitelmaa ei toteutettu, kirjasto joutui kärsimään pitkään tilanpuutteesta.

Kansalliskirjaston kokoelmien muotoutumisesta Knapas luo valaisevan ja kiinnostavan kuvan. Ulkomaista tieteellistä kirjallisuutta on hankittu yliopiston tarpeisiin koko kirjaston historian ajan. Vähitellen hankinnan ala supistui humanistisiin

Millään eurooppalaisella kirjastolla ei tulisi olemaan kauniimpaa kirjastoa.

Fredrik Tengström, Vuer af Helsingfors år 1838. Kirjasto valmistui 1840. Päävartio pylväikköineen korvattiin portailta 1839. Kansalliskirjasto.

ja yhteiskuntatieteellisiin julkaisuihin. Turussa H. G. Porthan teki määrätietoista työtä kaiken Suomessa painetun, suomalaisten kirjoittaman ja Suomea käsittelevän kirjallisuuden kokoamiseksi. F. W. Pipping uurasti kansalliskokoelman uudelleen luomiseksi. Venäjän kirjallisuuden vapaakappaleoikeus vuosina 1820–1917 synnytti slaavilaisen kirjallisuuden arvokkaan kokoelman, jota täydennettiin vallankumouksen jälkeen ostoin ja vaihdoin. Slaavilainen kirjasto on houkuttellut Helsinkiin monia ulkomaisia tutkijoita.

Venäjältä Aleksanterin yliopiston kirjasto sai 1800-luvun alkupuolella lahjoituksina paljon kirjallisuutta. Ostamalla hankittiin Ruotsista A. E. Nordenskiöldin kirjasto ja karttakokoelma, eräs maailman hienoimpia. Voutien tilikirjojen kansista kerätyt pergamentit valaisevat Suomen keskiajan kulttuuria. Lukuisten merkkien henkilöiden yksityisarkistot ovat päätyneet Kansalliskirjastoon. Huomattava lahjoitus oli, että Sibeliusin perikunta antoi omistamansa säveltäjän nuottikäsikirjoitukset kirjastolle, jossa nyt toimitetaan tieteellistä editiota Jean Sibelius Werke.

Knapas luonnehtii vivahteikkaasti kirjaston johtajia ja muuta henkilökuntaa. Johtajina näyt-

tää olleen 1800-luvun puolella varsin originelleja henkilöitä. Toisaalta Arvid Hultinin juhla-kirjan onnittelijaluettelo 1915 on vaikuttava: ”se kuvaa huomattavia akateemisia ja intellektuelleja voimavaroja, joita yliopiston kirjastoon oli karttunut”. Itsenäisyyden aikana kirjastolla on ollut kyvykkäitä johtajia: Georg Schaudman, Lauri O. Th. Tudeer, Jorma Vallinkoski, Esko Häkli ja Kai Ekholm. Häkliä Knapas kutsuu Suomen ylikirjastonhoitajaksi, Ekholmia ylikirjastonhoitajaksi verkostojen maailmassa. Heidän johdollaan Kansalliskirjasto on saavuttanut johtavan aseman Suomen kirjastojen elektronisten tietopalveluiden alalla.

Knapaksen esitystapa on jäntevä hänen luonnehtiessaan henkilöä tai kokoelmaa. Mutta kun kyseessä on laajan prosessin kuvaus, esitys ei ole aivan yhtä selkeä. Kirjastomaailman viime vuosikymmenien kehityksen selvittäminen onkin vaativa tehtävä. Joka tapauksessa kirjoittajaa ja Kansalliskirjastoa ja sen ystäviä on syytä onnitella. Kirjaston pitkä, monivivahteinen ja ansiokas historia on saanut arvoisensa kuvauksen, johon kannattaa tutustua. □

Kirjastot – ajatelkaa toisin!

Mitä on RDF? Mitä on RDA? Entäs
metatieto ja semanttinen web?
Ne ovat kaikki osa
kirjastoluettelointia.

Teksti: Liisa Savolainen,
tutkimuskirjaston johtaja, Kansalliskirjasto

Kaikki alkaa digitalisoitumisesta

Kaiken lähtökohdanna on digitalisoituminen. Pikku hiljaa – viimeisten 10–15 vuoden kuluessa – olemme ottaneet käyttöömme uusia työvälineitä, työprosessimme ovat muuttuneet, samoin tapamme lähettää ja ottaa vastaan informaatioita sekä tapamme olla yhteydessä toisiin ihmisiin. Työmme ja vapaa-aikamme ovat muuttuneet. Vaikka muutosta on vaikeaa huomata, niin vähitellen se on hiipinyt elämäämme.

Kirjastoissa digitaalinen maailma on tarkoittanut e-aineistoja ja verkkopalveluja. Kuitenkin kirjastojen perinteinen tehtävä, tiedon järjestäminen – luettelointi eli metatiedon tuottaminen – on säilynyt. Korttiluetteloinnin innovaatio tehtiin 1800-luvun lopussa ja 1960-luvulla siirryttiin tietokantoihin.

Mitä on kirjastoluettelointi?

Kirjastojen luetteloinnin tavoitteena on löytää sekä luetteloinnin kohteen – vaikkapa kirjan – sisältämä informaatio että itse objekti asiakkaan käyttöön. Tietokannat ovat tehokas tapa työstää isoa määrää määrämuotoista dataa. Miljoonien

kir-
jo-
jen si-
sältämää
informaatiota
ja sijaintia voidaan
helposti hallita tietokannalla. Määrämuotoisen datan tallennus edellyttää kuitenkin tietokannan käyttäjältäkin datan tallennuksen periaatteiden

ymmärtämistä, ainakin, jos haluaa tehdä hakuja tehokkaasti. Kirjastotietokannat eivät myöskään vielä toimi aidosti verkkoresursseina, vaan käyttäjän on kirjastoaineistoja löytääkseen löydettävä ensin oikea tietokanta.

Ei vain dataa, vaan laatudataa

Kirjastojen dataa – tietokantoihin tallennettuja kuvailuja eli luettelointitietueita – kutsutaan usein laatudataksi. Datantalenuksessa käytetään yhteisesti sovittuja standardeja. Pyrkimyksenä on tasalaatuisuus ja yhteensopivuus.

Erityisesti kansalliskirjastojen tehtävänä on rakentaa kansallista kirjastodatan infrastruktuuria: muun muassa kuvailla koko kansallinen julkaisuutuotanto, ylläpitää kirjailijoiden nimimuotoja, lehtien julkaisuhistoriaa. Tällainen laatudata on kovaa valuuttaa digitaalisessa maailmassa, jossa yhtäkkiä tuotetaan valtavasti informaatiota ilman strukturoitua rakennetta tai historia- ja kontekstietoa.

Kohti Tim Berners-Leen visiota

Informaatio- ja datamassan järjestämiseksi Tim Berners-Lee, internetin keksijä, on kehittänyt vision semanttisesta webistä www-palvelun laajennukseksi. Ajatuksena on mallintaa dataa konelukuiseksi ja rakentaa käsitteiden välille merkityssuhteita. Verkon sisältöjen – englanniksi ”resource” – jäsentämisessä ja kuvailussa käytetään metakieliä ja standardeja. Näin mallinnettu data ei ole pelkästään merkkijonoja, vaan tietyt merkkijonot myös merkitsevät jotakin. Niille on rakennettu konelukuiset tunnisteet, joita ylläpidetään yhteiskäyttöisissä (kansainvälisissä) rekistereissä. Tunnisteiden avulla verkon sisältöjen välille rakennetaan linkkejä.

Ajatelkaa toisin!

Semanttisen webin evankelista Richard Wallis kehottaa kirjastoja ajattelemaan uusiksi. Lopettakaa tietueiden rakentaminen ja ryhtykää linkittämään käsitteitä, kuuluu hänen julistuksensa.

Kansalliskirjastojen kansainvälinen verkosto onkin ryhtynyt valmistelemaan kirjastoaineistojen luettelointisääntöjä avoimen linkitetyn datan ja semanttisen webin maailmaan. Semanttisessa webissä yksi resurssien kuvailun ja rakenteistamisen tietomalli on RDF (Resource Description Framework). Kirjastoaineistojen kuvailuun sovellettua kuvailustandardia kutsu-

Kuva internetistä vuodelta 2005. The Opte Project, Creative Commons.

taan lyhenteellä RDA eli Resource Description and Access.

Ihmiskielestä konelukuista

RDF-tietomallilla ihmisten kieltä mallinnetaan konelukaiseksi. Kirjaston kuvailussa se tarkoittaa, että kuvailun eri elementit (teos, tekijä, julkaisija, kuvailutermit) tunnistetaan ja rekisteröidään metatietovarantoihin. Tunnistamista ja rekisteröintiä tukee konelukuisen tunnisteen antaminen elementin termille.

Tunnistetut elementit saavat merkityksen ja niitä linkitetään keskenään. Luetteloija saattaa tunnistaa vaikkapa merkkijonon ”Linna” ja määrittää sen tarkoittavan kirjailijaa, joka puolestaan linkitetään merkkijonoon ”Tuntematon sotilas”. ”Tuntematon sotilas” -merkkijonon hän tunnistaa kirjalliseksi teokseksi, johon kuvailija voi edelleen linkittää tunnistetun asianan ”sotakirjallisuus”. Toisen ”linna” -merkkijonon luetteloija tunnistaa tarkoittavan rakennusta ja liittää tähän konelukuisen asianatunnisteen ”linnat” (suositeltu asianana linna-rakennuksia kuvaaville sisällöille). Konelukuisen tunniste on kielineutraali, joten sama tunniste on todennäköisesti liitetty myös englannin, saksan ja vaikkapa kiinankielisiin elementteihin ja sitä kautta resursseihin samasta aihepiiristä.

Käytännössä siinä vaiheessa, kun kirjaston arjessa tehdään RDA-standardin mukaista luettelointia, on luetteloijalla jo käytössään laajat metatatarannot, joista hän poimii tarvitsemansa elementit ja linkittää niitä keskenään.

RDA tarjoaakin luettelointiin tehokkuutta, kun valmista mallinnettua dataa on käytössä avoimesti.

Kirjaston seinät katoavat

Kansalliskirjastojen kansainvälisenä tehtävänä on kuvailla oman alueensa julkaistu intellektuelli tuotanto. Tästä syystä ainakin suurimpien maiden kansalliskirjastoilla on valmiina laatuodataa semanttista mallinnusta ja avaamista odottamassa.

Kansallisbibliografioiden auktoriteettitietokantojen tai asianastojen RDF-mallintaminen antaa pohjan metatatarekistereille tai täydentää jo käytössä olevia rekistereitä. Muun muassa Saksan, Ranskan ja Britannian Kansalliskirjastot ovat avanneet omaa dataansa. Suomen tavoitteena on kansallisbibliografiadatan mallintaminen vuosina 2014–15.

Tulevaisuuden luettelointityöhön tulee kaksi selvää muutosta: työtä tehdään entistä enemmän verkostona ja työ on kansainvälistä. Luetteloijan katse ei enää kohdistu kirjaston sisälle, vaan työ on entistä enemmän älyllisten ja taiteellisten teosten ja niiden eri manifestaatioiden tunnistamista ja linkittämistä.

Avatessaan datansa avoimeen käyttöön kirjastot tulevat näkyville verkkomaailmaan. Samalla kun muut toimijat voivat hyödyntää kirjaston tuottamaa dataa, tapahtuu sama toisinpäin. Parhaassa tapauksessa eri tiedonmallintajat voivat yhdistää voimansa yhteisen infrastruktuuripalvelun tuottamiseksi. Mitä vielä saammekaan aikaa kirjastodatalla? □

Kansalliskirjaston kaksi metadataprojektia:

RDA-projektin tavoitteena on RDA-standardin käyttöönotto suomalaisessa kirjastoaineistojen kuvailussa vuonna 2015. Projektipäällikkönä on kirjastonhoitaja Marjatta Autio-Tuuli.

Kansallinen metatietovaranto tarjoaa suomalaisille kirjastoille yhteisen työskentely- ja toimintaympäristön. Tavoitteena on yhtenäiset luettelointikäytännöt ja data. Tämä avaa mahdollisuuden datan mallintamiseen ja avaamiseen RDA-standardin käyttöönoton yhteydessä.

Keskiajan lumoa Taiteiden yössä

KUVA: KARI TIMONEN

Keskiaika kiehtoi Kansalliskirjaston Taiteiden yössä elokuussa.

Tapahtuma oli todellinen yleisömenestys, tuolit eivät riittäneet ja seisomatilakin tahtoi loppua. Suuri osa kävijöistä oli ensikertalaisia. Ja kun *Schola Sancti Henrici* -lauluyhtye esitti Kupolisalin ylimmältä parvelta Pyhän Henrikin legendaan liittyvää gregoriaanista musiikkia Kansalliskirjaston pergamenttikokoelmasta, oli sali tupaten täynnä hartaannäköisiä kuulijoita.

Yleisöllä oli myös tilaisuus tutustua *Kirjava keskiaika* -näyttelyn upeisiin pergamentteihin ja kuulla näyttelyn asiantuntijaryhmältä pergamenttien tutkimisesta. Dosentti Tuomas Heikkilän aiheena oli ”Linnunsulkia ja harakanvarpaita, kärpäsenjalkoja ja kotikaljaa. Kirjallisuutemme keskiaikaiset juuret”. Tutkija Jesse Keskiäho kertoi Naantalin luostarin kirjoista ja tutkija Jaakko Tahkokallio kirjatuuonnista 1100-luvulla.

Kiinnostusta herätti myös konservatori Marleena Vihakaran esitys keskiaikaisten pergamenttien konservoinnista Kansalliskirjaston digitointi- ja konservointikeskuksessa Mikkeliissä. Lisäksi yleisöllä oli mahdollisuus tutustua kirjansidontaan kirjansitojamestari Rudolf Sommerin ja kirjansidonnan opettaja Seppo Seppälän ”työpajassa”. Oli tilaisuus myös kosketella nykyajan pergamenttia ja kokeilla sulkakynällä kirjoittamista.

Keskiajan lumoista Taiteiden yön kävijä saattoi vielä siirtyä Kansalliskirjaston sisäpihalle yhteislaulun nautintoon *Ajopuut*-yhtyeen säestyksellä.

Inkeri Pitkäranta,
kulttuurikoordinaattori. Kansalliskirjasto

Kirjava keskiaika –näyttelyn asiantuntijaryhmä kertoi pergamenttien tutkimisesta.

Valokuva: C-G. Hagström, WSOY:n arkisto

KAHVILASSA & AGRICOLA-HUONEESSA

5.10.2012 – 14.1.2013

Onnellinen mies – Sankar' jylhän kuusiston

Arto Paasilinna 70 vuotta
Juhlanäyttely Kansalliskirjastossa

Neuvokas kansanmies voittaa systeemin

49 kirjaa, yli 50 käännöskieltä

Arto Paasilinnalla on 259 ulkomaista käännös-sopimusta. Yhtä käännösteosta lukuun ottamatta kaikki Paasilinnan teokset ovat Kansalliskirjaston kokoelmissa. Kansalliskirjastolla lieneekin maailman laajin Arto Paasilinna -kokoelma, kun siihen kuuluvat luonnollisesti myös Paasilinnan kaikki suomenkieliset romaanit ja tietoteokset. Tästä aineistosta ja Paasilinnan kustantamon WSOY:n arkistoista on nyt syntynyt näyttely, joka tarjoaa sekä kirjailijan elämäkertatietoa että mahdollisuuden kurkistaa kansainväliseen menestykseen ja vertailla teosten kansitaidetta eri maissa.

Suomessa Arto Paasilinnaa pidetään kansankomedian taitavana veijarikirjailijana, mutta Keski-Euroopassa lohtua, rohkeutta ja ajatuksia antavana luontofilosofina. Kansitaide kertoo kuinka samaa romaania on tarjottu yleisölle hupailuna ja filosofisena teoksena. Kansitaide on aina ennakkoviesti, jolla kustantaja määrittelee kirjan ja kirjailijan. Esimerkiksi italialainen Iperborea on käyttänyt elegantin hillityssä

Arto Paasilinnan romaanien kansisuunnittelijana toimi vuosia tunnettu ja arvostettu kirjagraafikko, kuvittaja ja kuvataiteilija Pekka Vuori. Hänen maalaamansa muutokuva Arto Paasilinnasta paljastettiin WSOY:ssä vuonna 1994.

kansissaan Ruotsin ”kultakauden” tunnetuimman luontomaalarin Bruno Liljeforsin talvikuvia, joissa vilahtaa jänis tai kettu.

Näyttelyn otsikko *Onnellinen mies* on yksi Arto Paasilinnan rakastetuimmista teoksista. Siltaisinööri Jaatiseen haluaa moni Suomen mies samastua, ei vähiten kirjailija itse. Läpi romaanien kulkee sama juonne, neuvokas kansanmies voittaa systeemin. Pääteeman rinnalla risteilee pohjoisen metsän ja koko luomakunnan ylistys. Karhut, ketut, jänikset ja suomenhevonen ovat isossa osassa Paasilinnan laajassa tuotannossa.

*Metsän poika tahdon olla,
sankar' jylhän kuusiston.*

Aleksis Kiven *Metsämiehen laulun* säe näyttelyn otsikossa kertoo siitä maisemasta, jossa Paasilinnan suurperhe kasvoi sodanjälkeisessä Suomessa Lapin läänin Tervolassa ja siitä missä Arto Paasilinna on yhä eniten kotonaan. Suomalainen kuusimetsä on hänen ”rosebudinsa”. Menestys on antanut kirjailijalle mahdollisuuden matkustella laajasti ja toteuttaa kaikki unelmat, aina hän on kuitenkin palannut Suomeen rakentamaan taloa metsän keskelle.

Arto Paasilinna 70 vuotta -juhlanäyttely on toteutettu WSOY:n kirjallisuussäätiön tuella. Näyttelyn sisällön suunnittelija ja käsikirjoittaja on kirja-alan tiedottaja Katri Wanner.

ROTUNDASSA

2.11.2012 – 9.2.2013

Pääkaupunkilaiset: tulijat, näkijät, kokijat

Suunnittelu, käsikirjoitus: prof. Laura Kolbe, hum.kand. Heli Paakkonen, hum.kand. Jaakko Ranta

Helsinki pääkaupunki 200 -näyttely

Ks. Tapahtumat: 4.11., 10.11., 25.11.

TAPAHTUMAT MARRAS-JOULUKUUSSA

su 4.11. klo 16 Kupolialisissa

KONSERTTI

Minun Helsinkini

Länsi-Helsingin musiikkiopiston oppilaitten sävelelmäyksiä pääkaupungista.

Ohjelmassa sekä vanhempia teoksia että oppilaiden omia Helsinki-aiheisia sävellyksiä.

Yhteistyössä: Länsi-Helsingin musiikkiopisto.

la 10.11. klo 12–16

Auditoriossa, Yliopistonkatu 1

SYMPOSIUMI

Helsingin musiikkielämää 1800-luvulla

Puhujat: prof. emer. Matti Klinge, prof. Eero Tarasti, prof. Anne Sivuoja, dos. Vesa Kurkela, TM, laulupedagogi Riikka Siltanen, mus.kand. Pauliina Pekki ja FL, musiikintutkija Seija Lapalainen.

Yhteistyössä: Pacius-seura ry, Paciussällskapet rf, Richard Faltin -seura ry, Kansalliskirjasto.

(Helsinki pääkaupunki 200 vuotta -tapahtuma)

la 10.11. klo 12–16 Kupolialisissa

KONSERTTI

Kuule, kuinka soitto kaikuu

Suomalaisia säveltäjiä 1800-luvulta

Fredrik Paciuksen ja Richard Faltinin yksinlauluja: sopraano Margarita Nacer-Leinonen, mezzosopraano Riikka Siltanen, pianisti Mart Ernesaks.

A. G. Ingeliuksen alkusoitto näytelmään Biskop Henrik och bonden Lalli: Pauliina Pekki, piano Kuoroteoksia: Akademiska Sångföreningen, Härmäläis-Osakunnan Laulajat

Yhteistyössä: Pacius-seura ry, Paciussällskapet rf, Richard Faltin -seura ry, Kansalliskirjasto.

su 25.11. klo 18 Kupolialisissa

Koti-ikävä Berliiniin

– Carl Ludvig Engelin kirjeitä ja musiikkia matkan varrelta

Marja Rumpunen, ohjelmakokonaisuuden suunnittelu, piano

tekstiosuudet näyttelijä Kristoffer Möller, Erica Nygård, huilu, Torsten Tiebout, alttoviulu.

Säveltäjät: C.Ph.E. Bach, F Ries, C.L. Lithander, F Schubert, I. Lachner

Yhteistyössä Aue-Säätöön kanssa.

(Helsinki pääkaupunki 200 vuotta -tapahtuma)

Koti-ikävä Berliiniin. Kuvassa esiintyjät: Marja Rumpunen, piano; Torsten Tiebout, alttoviulu; Erica Nygård, huilu; Kristoffer Möller, tekstiosuudet.

KUVA: Sisko Vuorikari

Länsi-Helsingin kamariorkesteri, joht. kapellimestari Olli Vartiainen.

su 18.12. klo 16 Kupolisalissa

JOULUKONSERTTI

Länsi-Helsingin Kamariorkesteri

Joht. Olli Vartiainen

Yhteistyössä: Länsi-Helsingin musiikkiopisto.

KIERTONÄYTTELYT

Kotimaana musiikki.

Fredrik Pacius 200 vuotta.

Suomi kautta aikojen.

Merkkivuosi 1809 -kiertonäyttely.

Suomea rajan takana 1918–1944.

Suomenkielistä neuvostokirjallisuutta
Kansalliskirjaston kokoelmista.

Lisätietoa:

www.kansalliskirjasto.fi/kulttuuritoiminta

VERKKONÄYTTELYT

Nuolenpäistä aakkosiin.

Ammi ja Toivo.

Multimediateos Alma ja Toivo Kuulan elämästä.

Kiehtova kirja.

Kirjahistoriallinen verkkoteos.

www.kansalliskirjasto.fi/kulttuuritoiminta

Lisätietoja näyttelyistä ja tapahtumista:

Kulttuurikoordinaattori

Inkeri Pitkäranta, puh. (09) 191 22738,

inkeri.pitkaranta@helsinki.fi

Kulttuurisihteeri Sisko Vuorikari,

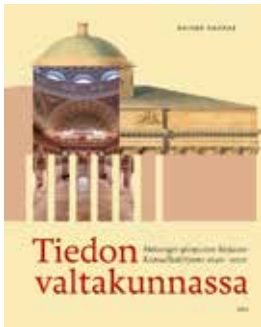
puh. (09) 191 22671,

sisko.vuorikari@helsinki.fi

Kulttuurikalenteri syksy 2012:

www.kansalliskirjasto.fi/verkkokirjat/kulttuurikalenteri/

Tiedon valtakunnassa – Kunskapens rike

Helsingin yliopiston kirjasto – vuodesta 2006 Kansalliskirjasto – on ollut Suomen tärkein ja tunnetuin tieteellinen kirjasto vuosisatojen ajan. Kirjaston historia alkaa Turun akatemian vähäisestä kirjakokoelmasta 1640 ja päättyy elektroniseen kirjastoon, joka palvelee suurta yleisöä ja koko Suomen kirjastoverkkoa.

Teos kuvaa kokoelmien syntyä ja vaiheita, kirjaston toimintaa, sen värikkäitä johtohahmoja, lahjoittajia ja merkittäviä rakennuksia. Kirjasto on olennainen osa yliopiston, suomalaisen kirjakulttuurin ja tieteen kansainvälistymisen historiaa: se on oma tiedon maailmansa. Tiedon valtakunnassa on portti suomalaisen kulttuurilaitoksen historiaan ja nykyiseen asemaan.

RAINER KNAPAS

Tiedon valtakunnassa. Helsingin yliopiston kirjasto – Kansalliskirjasto 1640–2010.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1347. Tiede, 462 sivua, sidottu. ISBN 978-952-222-272-5

Helsingfors universitets bibliotek, sedan 2006 Nationalbiblioteket, har varit Finlands främsta vetenskapliga bibliotek under flera århundraden. Här presenteras bibliotekets historia från de anspråkslösa boksamlingarna vid Kungliga Akademien i Åbo 1640 till dagens digitala tidsålder där biblioteket är en serviceinstitution som betjänar den breda allmänheten och biblioteksväsendet i hela landet.

Bibliotekets tillkomst, verksamhet, donatorer, byggnader och färgstarka ledarpersonligheter beskrivs i ett kulturhistoriskt sammanhang. Genom biblioteket reflekteras också universitetets historia, den bokhistoriska utvecklingen i Finland och hur vetenskapen blivit allt mer internationell.

RAINER KNAPAS

Kunskapens rike. Helsingfors universitetsbibliotek – Nationalbiblioteket 1640–2010.

462 s., inbunden, illustrerad.

ISBN 978-951-583-244-3

54⁰⁰

Tilaukset: Kansalliskirjasto, Hallintopalvelut,
PL 15, 00014 Helsingin yliopisto

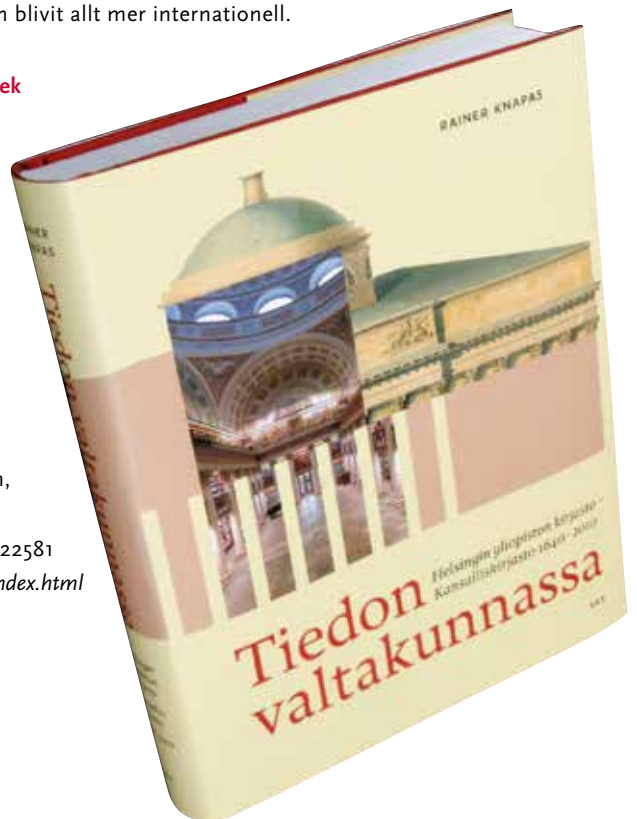
Beställningar: Nationalbiblioteket, Förvaltningen,
PB 15, 00014 Helsingfors universitet

puh.tfn. +358-(0)9-191 22734, fax. +358-(0)9-191 22581

<http://www.kansalliskirjasto.fi/extra/Kirjakauppa/kkindex.html>

Myynti: Kansalliskirjaston eteisen myyntipiste,
Unioninkatu 36, Helsinki

Säljning i Nationalbibliotekets vestibule,
Unionsgatan 36, Helsingfors

A5 W1

Itella Green

Sateenvarjojen meri. Pertti Viljanen, Kansalliskirjasto.

1640

HELSINGIN YLIOPISTO

ISSN 1459-3467

www.kansalliskirjasto.fi